

Fotod: Heidi Tooming

25. märtsil möödus 77 aastat märtsiküüditamisest

Maarjamäel, Eesti kommunismiohvrite memoriaalis toimus mälestustseremonia 1949. aasta märtsiküüditamise ohvrite mälestuseks. 25. märtsil 1949 küüditati Eestist Siberisse üle 20 000 süütu inimese, nende hulgas arvukalt naisi ja lapsi.

Mälestustseremoonial kõnelesid justiits- ja digiminister Liisa Pakosta, diplomaatilise korpuse vanem, Iirimaa suursaadik James Sherry, Eesti Memento Liidu juhatuse esimees Arnold Aljaste ning Eesti Õpilasesinduste Liidu juhatuse esimees Karl Erik Kirss. Mälestustseremoniat juhtis MTÜ Eesti Üliõpilaskondade Liidu juht Kärt Kaasik-Aaslav.

Mälestuspalvuse viis läbi EELK piiskop Ove Sander, muusikalised vahepalad esitas Mia Tamra. Pärjad asetati Eesti rahva, diplomaatilise korpuse, Tallinna linna, Eesti Memento Liidu, Eesti Mälu Instituudi ning teiste osalejate poolt.

Justiits- ja digiminister Liisa Pakosta ütles:

„Märtsiküüditamise meenutamine ei ole ainult mineviku valu kandmine. See on ka tuleviku kaitsmine. Võlg nende ees, kes kannatasid, täitub siis, kui me hoiame

Eesti vabana, Euroopat ühtsena ja seisame selle eest, et ühelgi rahval ei peaks enam iial korduma see, mis juhtus meie rahvaga. Mälestame küüditamise ohvreid ja hoiame elus nende lugusid!”

Justiits- ja digiminister Liisa Pakosta kõne märtsiküüditamise 77. aastapäeval, 25.03.2026

Maarjamäel, Eesti kommunistiohvrite memoriaali Koduaias

Ekstsellentsid, kallid teekaaslased

On üks kolesõna meie lähiajaloo. Kolesõna, mille kõlamine paneb ikka ja jälle võpatama. Uues Eesti õigekeelsussõnaraamatus seda sõna ei leidu. Need kõik teised sõnad, mida ka selles sõnaraamatus ei ole, tunduvad tole kõrval märksa sündsamad. Seda sõna ei peagi Eesti sõnaraamatus olema. See ei ole meie omakeelne sõna, vaid võõraste toodud võõrsõna. Seda sõna ei pea tõlkima ja ega saagi. Tõlgituna ei tähenda see hoopiski seda, mida me mõistame. Nii jääb ka meie endi maakeelne sõna „lainemurd“ rikkumata.

See õudne sõna on „Priboi.“ Venemaa repressiivorganite poolt 1949.a märtsis Eestis, Lätis ja Leedus läbiviidud massiküüditamise koodnimi. Priboi tähistab pigem vastupeksu kui vaikset rannalainetust. See oli moskoviitide vastulööki nende suunas, kes seisis Eesti iselemise eest. Kättemaks nendele, kes olid vastu astumisele kollektiivsesse näljamajandusse - kolhoosidesse. Kõigi nende vastu, kes seisis Eesti riigi suveräänsuse, eesti meele ja vaba inimese vaimu eest. Enam kui 20 000 eesti inimest küüditati märtsis 1949. Suurem osa neist naised ja lapsed.

Kõige eesti rahva vastu suunatud viha, vägivalda, valede ja valskuste kõrval oli kommunistlikel terroristidel, küüditajatel, ka üks tõene väide: nii nagu nemad meile, olime kindlasti ka meie nende jaoks moraalselt ja sotsiaalselt võõrad, ebausaldusväärsed, nõukogude vaenulikud. Nemad valisid kättemaksu. Süütutele kättemaks on tühisuse tipp. Ajaloolaste hinnangul puudutasid Nõukogude repressioonid aastatel 1940 – 1949 otseselt vähemalt iga kümnendat Eesti elanikku. Tõenäoliselt on see arv isegi suurem. Kui arvestada kõiki pealesunnitud ümberasumisi, põgenemisi ja ka erinevaid tagakiusamise vorme, oli otsekannataja iga seitsmes või isegi iga kuues.

Kommunistlikud ideoloogid Moskvas kirjutasid juba pärast Eesti okupeerimist 1940. aastal, et ei tohi korrata Peeter I tehtud vigu, kes omal ajal põlisrahvad nende territooriumile alles jättis. Eestlasi küüditasid Ivan Julm, Pjotr ja Nõukogude võim mitmel korral. Ka 1949.a küüditamisele oleksid kindlasti järgnenud uued lained. Kremli timuka Stalini paljude jaoks oodatud-ootamatu surm pani kavad pausile.

Kaasaegse Venemaa sotsiaalmeedia ruumis leidub taas üksjagu neid, kes õhutavad ivanide-pjotrite-jossifite poolel jäänut lõpule viima. Olgu see siis palgaline troll, ennast marurahvuslaseks joonud poliitik või lihtsalt loomupärane kaabakas – sellel seltskonna poolt ei pea me ennast laskma heidutada. Vova ärpleb ja ähvardab, ent tal ei ole sellist väge ega võimalust, et tulla taas meid okupeerima ja küüditama. Senikaua kui me ise ei näita nõrkust, ei tee vigu ja hoiame liitlasi endi kõrval.

Erinevalt eelmise sajandi kolmekümnendatest-neljakümnendatest aastatest on meil täna palju liitlasi, kellele võime toetada. Liitlaste kohalolu Eestis on selge märk vastastikusest usaldusest ja koostööst ning tugevdab meie julgeolekut. Partnerlusele annab kindla ja kestva aluse meid ühendav ühine kultuuri- ja väärtusruum. Oleme oma liitlastele tõeliselt tänulikud. Samas tunnistagem: meie kõige olulisem liitlane on praegu Ukraina.

Õelda, et Ukraina sõdib praegu ka meie eest – see ei ole ilus retoorika, vaid karm tõde. Venemaa tõestab Ukrainas igapäevaselt oma kuritegelikkust ja terroristlikku olemust, hävitades sealset tsiiviilaristut, tappes tavakodanikke, külvates hirmu. Taas püütakse ajalugu painutada vägivaldaga.

Kremli poolt kasutatav võtete skaala rikastub järjest uute hübriidvõtete, aina rügemaks muutub propaganda. Üha enam kaasatakse tehisar, millist püütakse treenida Mordori orkide sar-

naseks. Kunagi kaasneb ehk sellega bumerangi efekt, ent praegu tuleb vastu võidelda. Aga ukrainlased ei murdu. Ja me peame olema veelgi tugevamalt Ukraina kõrval, veelgi jõulisemalt neid toetama. Agressorriik Venemaa peab saama Ukrainas murtud.

Kallid kaaslased,

Kommunistikuriteod on aegumatud. Ent erinevalt natsikuritegudest ei ole kommunistikuriteod seni saanud rahvusvaheliselt siduvat juriidilist hinnangut – ülemaailmne tribunal on jäänud pidamata, antud on üksnes moraalsed ja poliitilised hinnangud. See on tekitanud ohtliku karistamatuse sündroomi „kui vaja, võime korrata!“ Korrataksegi, praegu Ukraina aladel. Kui me tahame jõuda tänase Venemaa kuritegelikkuse juurteni, peame jätkama kommunisti kuritegude uurimist ja sellest rääkimist. Seda enamgi olukorras, kus Venemaa arhiivid on taas uurijatele suletud. Patareisse loodav Kommunistlike kuritegude muuseum koos sinna juurde kuuluva teadusametusega on aktuaalne mitte ainult ajaloolistele sündmuste avamiseks ja nendele hinnangu andmiseks, vaid omab aja- ja asjakohasust ka just täna toimuvate sündmuste uurimisel ja mõistmisel.

Veel on meie hulgas neid, keda küüditati külmale maale noorte inimeste või lastena või kes on kogunisti Siberimaal sündinud. Nende inimeste eluteed olid rängalt murtud, kuid ometi kandsid nad endas ka tänase Eesti jaoks hindamatut: visadust, väärikust ja oskust jääda inimeseks ka siis, kui kõik inimlik näis olevat ära võetud.

Nad õppisid ellu jääma seal, kus elu ei olnud ette nähtud. Nad õppisid hoidma keelt, kultuuri ja mälu seal, kus seda püüti kustutada. Ja kui nad naasisid – või kui nende lapsed ja lapselapsed siia jõudsid – tõid nad endaga kaasa sügava arusaama sellest, kui habras ja samas kui kallis on vabadus.

Märtsiküüditamise meenutamine ei ole ainult mineviku valu kandmine. See on ka tuleviku kaitsmine. Võlg nende ees, kes kannatasid, täitub siis, kui me hoiame Eesti vabana ja Euroopat ühtsena. Kui seisame järjekindlalt selle eest, et ühelgi rahval ei peaks enam iial korduma see, mis juhtus meie rahval.

Eestis kasvab tubli noorte põlvkond. Usume neisse ja usaldame neile oma tuleviku – nemad annavad Eestile värsket hingamist ja suuna. Riik, mis toetub vanema põlvkonna kogemusele ja noore põlve südikusele, ei ole murtud ega murtav. Millise sisenduse ja värsket emotsionaalse laenguga esitab 10-aastane Mari Villu Tamme üksiti sarkastilist, samas positiivset jõulisust täis laulu „Külmale maale!“ Seegi on kinnitus, et meie tulevik on heades ja usaldusväärses kätes. Niisamuti nagu näeme tänasel mälestusüritusel noori hoidmas kindlates kätes ja väärikalt oma lippe.

Aitäh teile, eakam põlvkond! Jaksu ja helget tulevikku teile, noored!

Eesti Memento Liidu juhatuse esimehe Arnold Aljaste kõne 25. märtsil 2026 Maarjamäel

Austatud minister ja teised, valitud ja Eesti rahva teenistusse seatud, diplomaatilise korpuse esindajad, represseeritud. Meie sõbrad ja toetajad!

Täna, 25. märtsil, seisame siin, Maarjamäe memoriaalil ja ning veel enam kui 30 mälestuspaigal üle Eesti, meenutamaks 77 aastat tagasi toimunud sündmusi.

Me mälestame neid, kelle tee viis koduuksest loomavagunisse ja sealt edasi tundmatusse. Me mälestame neid, kes ei tulnud tagasi ja neid, kes tulid – aga ei saanud enam kunagi päriselt koju.

Märtsiküüditamine ei ole meie jaoks ainult ajalootermin – see on hirmraske sunnitöö, külm, nälg ja hirm. See on lapsepõlv, kus 7-12. aastased lapsed pidid minema kooli, kõik esimesse klassi ja õppima võõras keeles, mis jõuludeks suures osas selgeks saadi. 13-aastased pidid minema tööle. Täna võime vaid imestada, kuidas enamus lapsi seda suutis.

Küüditamise päev, 25.märts langeb kokku Paastumaarjapäevaga, päevaga, mis räägib kuulutusest, sõnumist, et 9 kuu pärast sünnib ilma õnnistegija. Meie rahva loos on see sõnum kõlanud mitte rõõmsa kuulutusena, vaid vaikse teadmisenä, et ka kõige raskemal ajal jääb inimesele alles midagi, mida ei saa ära võtta: väärikus, mälu, lootus, – elu jätkumine.

Täna on meie seas veel neid, kes olid tol märtsikuu päeval lapsed. Nad ei valinud seda teed, aga nad pidid selle läbi käima. Nad kaotasid oma lapsepõlve turvalisuse, aga nad ei kaotanud iseennast. Nad kasvasid, tulid tagasi, löid pered, – kandsid edasi keelt, meelt ja mälu. Me ei vaata täna neile kui kannatajatele. Me vaatame neile kui kandjatele, – neile, tänu kellele me lood ei ole kadunud, vaid talle-

Fotod: Heidi Tooming

tatud paljudesse mälestusraamatutesse. Me täname Teid ja kanname edasi seda, mida Teie olete hoidnud.

Represseerituna me ei räägi täna ainult minevikust, me räägime ka vastutusest. Vastutusest mäletada ka siis, kui enam ei ole neid, kes ise rääkida saavad. Vastutusest nimetada asju õigete nimedega ja vastutusest hoida seda, mis on kallid: inimlikkust, vabadust, üksteise hoidmist.

Täna ei ole see kannatus ainult minevik. Sõjad tänases maailmas tuletavad meile meelde, et surm, vägivald, küüditamised, kodudest ilmajäämine toimub ka täna ja kahjuks hommegi. Mõeldes täna neile, sõdades kannatajatele, jõuame inimliku tõdemuseni: Nende valu kõlab meile tuttavalt! Ja just seepärast on meie mäletamisel tähendus, et me ei harjuks

vägivallaga, ega laseks unustusel võital! Sest rahvast, kes mäletab, on raske murda.

Täna asetame lilled ja süütame küünlad nendele, kes jäid Siberi mulda, ja nendele, kes kandsid selle tee endas elu lõpuni. Me seisame siin, mitte ainult leinas, vaid ka vaikselt töötuses: Me mälestame! Me hoiame!

Täna tänase mälestuspäeva korraldajaid: mementolasi, Murtud Rukkilille Ühingu ja Siberis Sünninud Laste organisatsiooni liikmeid. Justiits- ja Digi-ministeeriumi, Eesti Mälu Instituuti, Inimõiguste Instituuti ja kõiki mälestuspalvustel osalenuid.

Aitäh!

Märtsiküüditamise aastapäeval

“Minu elu põnevaim ekskursioon!”

Nii võttis kolmanda klassi vene rahvusest noormees kokku pool koolipäeva kestnud väljasõidu Märtsiküüditamise mälestuspäeval Leinava Linda kuju jalamile Toompea nõlval Tallinnas ja Kommunismiohvrite Memoriaali Maarjamäel.

Tavapärasel kogunemisel küüditatutega on alati juttu, et koolinoori peaks kaasama meie seltskonda. Kahel eelneval aastal olen palunud Ukrainast Tallinna koolidesse õppima asunud vanemate klasside neidusid-noormehi, nüüd siis kolmanda klassi paarkümmend õpilast ja meie represseritud.

Tuul oli sellel päeval tormine ja õnneks noored soojalt riides. Panime Linda kuju ette rahvusvärvides lillpäärja ja küünlad ning rääkisime 1949. aasta rasketest sündmustest. Noortel oli palju küsimusi nii mulle kui ka eakatele. Edasi sõitsime Memoriaali, kus mustas koridoris oli noortel rohkesti jooksmist edasi- tagasi, et leida oma perekonna nime ja eesnimed üles kirjutada. Kodus jäi uurida, kas keegi oma sugulastest jäi Siberi avarustesse maamulda. Poisid uurisid mõrvatud ohvitseride nimesid ja paiku, kuhu surema saadeti.

Noortel oli kaasas suupisteid ja karasutjooke. Autobussis selgus, et bussi juhtis soomlane, kes jutustas lisaks minu vestlusele Soomes juhtunud sündmustest. Nii võtsidki õpilased sõidu kokku lausega “Minu elu põnevam ekskursioon”.

Märtsiküüditamise aastapäeval koolinoortega Linda kuju juures ja Maarjamäel.

Fotod: Anne Eenpalu kogu

Hoiame armastusega oma kodu ja vabadust

Kohtumised koolides õpetajate ja õpilastega on väga vajalikud. Kui olin Kodutütarde peavanem, käisin kolme aasta jooksul üldhariduskoolides üle Eesti ja kõikjal võeti väga hästi ning usalduslikult vastu.

Nüüd olen kolme aasta kevadhooajal Memento Tallinna Ühenduse egiidi all külastanud Tallinna koolide õpilasi erinevas vanuseastmes.

Vestlus-kontsertidele nii eesti- kui ka venekeelsetes koolides kaasasin julgemaid ja vestlusaldimaid küüditatuid. See on meie rahvakillule põhjustatud hävitamise ja alanduse ning kannatuste lugu. Noored esitavad julgelt küsimusi, kui anname selleks võimaluse ning lubavad kodus uurida oma lähedaste üleelamisi.

Olen kolme aasta jooksul mitmel korral käinud kümnes koolis, kokku kahekümne vestlus-kontserdiga. See on olnud väga pingeline juba seetõttu, et telefonis on

võimatu kokkulepet sõlmida. Ollakse väga umbusaldavad. Eliitkoolidesse pääsemine meie ajalooliste ülevaadetega on eriti raske. Näiteks Westholmi ja Gustav Adolfi Gümnaasiumis on vaja olnud palumas käia kolmel korral. Põhjenduseks tuuakse, et meil on omad plaanid ja tegevus tihedalt täis tipitud. Olen siis kinkinud eelnevalt meie nn. Mustad raamatud, et nad saaksid ennast teemaga kurssi viia.

Westholmi Gümnaasiumis sain kokkuleppe lõpuks seetõttu, et minu vanaema õpetas nende Gümnaasiumis enne sõda ajalugu kuni Eesti Vabariigi hävitamiseni ning ema õde Virve Eenpalu oli pärast Siberi-aastaid kehalise kasvatusõpetaja. Soovin edasi tegutseda ja vastu pidada, sest see on meie võimalus teha isamaalist kasvatustööd.

Anne Eenpalu

Mälestame 9. märtsi suurpommitamist

Neljapäeval, 9. märtsil toimusid Tallinnas mälestustseremooniad Nõukogude Liidu lennuväe poolt Tallinnale sooritatud suurpommitamise ohvritele.

Keskpäeval algas mälestusteenistus Siselinna kalmistul. Pommiohvrite matmispaigal 1990. aastast seisnud ajutise puuristi asemele rajas Tallinna linn 2004. aastal väärrika monumendi. Sinna asetatakse lilli ja süüdatakse mälestusküünlad. Hingepalve pidas EAÕK ülempreester Emmanuel Kirss, osales EELK Tallinna praost Gustav Piir.

Õhtul toimus mälestuskontsert-jumalateenistus Niguliste kirikus. Vaimulikuna teenis piiskop Philippe Jourdan, muusitseerisid Ka-Bo-Chan, Mari-Liis Uibo, Heiki Mätlik ja Andres Uibo.

Kell 19.15 hakkasid lööma Tallinna kirikute leinakellad. Harju tänava veeres süüdati mälestusküünlad.

Tseremooniad korraldab Eesti Muinsuskaitse Selts, mille eestvõttel 1989. aastal alustati 9. märtsi 1944 suurpommitamise ohvrite mälestamist hingepalvega nende matmispaigal Siselinna kalmistul ja küünalde süütamisega Harju tänava veeres.

Tänavu täitus 62 aastat Nõukogude Liidu lennuväe hävitusrünnakutest Eesti linnadele. 6. märtsil 1944 hävitasid punalennukid peaaegu täielikult Narva linna. Suuri purustusi sai Tartu. 9. märtsi õhtul ja sellele järgneval ööl toimus Tallinna pommitamine.

Kahes laines, kell 19.15 kuni 1 ning seejärel öösel kolmest kuueni kohale lennanud punakotkad heitsid Tallinnale umbes 280 pommituslennukilt umbes 2000 lõhke- ja 1500 süütepommi. Rünnaku peamiseks sihiks polnud Tallinnas asunud vähesed sõjalised objektid, vaid elamurajoonid, millest paljud hävitati peaaegu täielikult. Rängalt sai kannatada Harju tänav ja Estonia teatri ümbrus. Maha põles eestluse sümboli tähendust omav Estonia teatrimaja, kus just enne pommirünnaku algust oli alanud balletietendus. Süttis Niguliste kirik, pommitabamusest purunes keskaegne vaekoda Raekoja platsil ja hulk teisi ehitismälestisi. Hävis umbes 8000 hoonet, ligikaudu 40% toonasest elamispinnast. Üle 20 000 inimese jäi peavarjuta. Rünnaku tagajärjel hukkus 463 inimest, vigastada sai 649. Nii mäletame ja mälestame neid traagilisi sündmusi meie.

Punaarmee kaugtegevuslennuväe (ADD) oma dokumentide põhjal on ajaloolane Reigo Rosenthal 2020. aastal avaldanud ajakirjas Tuna pikema kirjutise. Järgnevast tsitaadist ilmneb, mida pidas oluliseks ja nimetas tulemuseks ADD.

Mälestusteenistus Siselinna kalmistul.

President Alar Karis vestlemas Harju tänaval 9. märtsil.

Fotod: Heidi Tooming

“Järgnevalt on tõlkes avaldatud 7. kaugtegevuslennuväekorpuse sõjapäevikus sisalduv ADD staabi ülevaade Tallinna pommitamise tulemustest. ...

Legend (toodud skeemi juurde). Tallinna linna pommitamise tulemused ööl vastu 10. märtsi (ADD üksuste öise fotografeerimise andmeil).

1. Kaks tulekahjukollet „Dvigateli“ mehaanikatehase territooriumil. [76]
 2. Põleb justiitsministeeriumi hoone. [77]
 3. Otsetabamus endisesse Briti ja Taani konsulaadi hoonesse. [78]
 4. Kolm tulekahjukollet „A. M. Lutheri“ aktsiaseltsi puidutöötlemise tehase territooriumil. [79]
 5. Kaks tulekahjukollet tselluloosivabriku ja Põhja-paberivabriku territooriumil. [80]
 6. Otsetabamused ja tulekahju linnahaigla asukohas. [81]
 7. Otsetabamused ja tulekahju haigla asukohas. [82]
 8. Kolm tulekahju Vanasadama raudteejaama territooriumil. [83]
 9. Lennukipommide lõhkemised püssirohuladude territooriumil. [84]
 10. Purustatud linnaomavalitsuse hoone (Rootsi raadio vaheltvõtte andmetel). [85]
 11. Otsetabamused ja tulekahju Balti raudteejaamas.
- 15.3.44 pärinevatel agentuurandmetel purustati linna 6000 majast viimase pommitamise ajal umbes 2000. Perioodil kell 21.00 kuni 04.05 oli Tallinnas vaadeldavad kuni 60 tulekahjukollet.

Allakirjutanud ADD staabi luureosakonna ülema asetäitja alampolkovnik Talanin.

Õige: 7. kaugtegevuslennuväekorpuse staabi luureosakonna ülem major Bulahhov”

TARTU

Liikmed 25. märtsil „Rukkilille“ monumendi juures. Foto Tartu Memento arhiiv

Tartu Memento 2026. aasta kevadel

Aasta alguse suurem kogunemine oli meie ühingul vabariigi 108. sünnipäeva eel. Saime kokku 18. veebruaril Eesti Rahva Muuseumi restoranis „Pööripäev“. Päevakohase ettekande Tartu linnas 2.

veebruaril 1920 allkirjastatud rahulepingust pidas Ants Siim Tartu Linnamuuseumist. Saime põhjaliku ülevaate paikadest, kus see kõik toimus, aga ka inimestest, kes rahulepingu läbirääkimisest ja all-

kirjastamisest osa võtsid. Samal päeval oli võimalus tikkida Eesti raamatu 500. sünnipäeva auks kavandatud piltvaipa eesti raamatu ajaloost. Kõige usinam tikkija oli meist Luule Mats.

Luule Mats piltvaipa „500 aastat eesti raamatut“ tikkimas. Foto Tartu Memento arhiiv

EV sünnipäeva tähistamine. Foto Tartu Memento arhiiv

Lapsena Siberis

Märtsiküüditamise mälestuspäeval võttis ühingu poolt sõna perega 1949. aastal Siberisse küüditatud Ivanovka küla laps Velli Pulk. Tema ettekanne oli väga emotsionaalne ning ta kirjeldas sealset eluolu läbi lapse silmade.

Velli Pulk meenutab

Elasime savionnis, mis koosnes toast ja esikust. Ahju polnud, olid pliit ja truup. Nisuleiba küpsetasime pliidil kokergitena. Elu edenemiseks võttis ema neljalgse looma – süsimusta kassi. Nimeks Tontu. Endalgi polnud midagi süüa, veel kassilegi. Kass läks steppi. Mitu päeva ei olnud kodus, siis tuli ja kraapis käpaga nägu. Vaatasin, mis viga. Tal oli hamba otsa kinni jäänud susliku pealuu lame liist. Kui ära võtsin, kargas kass rõõmust õhku ühe meetri kõrgusele.

Ema tõi kana ja pani hauduma. Aasta pärast olid toiduks munad. Siis tõi pardimunad. Vend kaevas maasse molli veega. Parditibud sulpsasid ujuma. Küll siis kana kaagutas ja lendas.

Kaevus vesi langes ja ma ei saanud kätte. Nöör oli lühike ja pikendust polnud. Sain riielda, isegi kleidi vööd polnud pikenduseks. Küll oli pardiliha maitsev, kui polnud aastaid liha sünnud.

12-aastane vend läks MTJ-i tööle heina riisuma. Seal anti süüa. Sügisel sai ta leivavilja rohkem kui ema lüpsikarja 16 lehma hooldamise eest.

Käisin klassiga koirohtu nisu seest kitkumas. Lammastele kogusime pajuvihtu. Pödesin malaariat ja kopsupõletikku. Meie arst Hans Pintson tõi hiniini ja villisega viis mind naabrikülla röntgenisse. Pinginaaber Endel Prost tõi alumiiniumkruusitäie maasikaid. See kosutas.

Ema sai uude sigalasse tööle. 1954. aastal tuli suve jooksul mitu korda äikesevihma. Viljasaak oli korralik. Külla tuli 80 sõjaväe autot viljale järgi. Terve küla rahvas oli öö läbi vilja laadimas. Hommikul asus karavan teele. Ka sigadele jagus söödavilja. Sigalas töötasid eestlased. Öeldi, et „oni umejut“. Meie naaber, kontori raamatupidaja, eestlane, võttis

põrsa meie emaga kahepeale. Teine sööda teine päev. Põrsal oli esikus külm ja hakkas tuhnima esiku seina. Kartsime, et tuhnib seina augu ja külm tuleb tuppa, pole ju millegagi auku täita. Eesti peres oli olnud selline juhus. Sein oli mättast ja siga pistiski kärva tuppa ja rõhkis rõh-rõhh.

Kord küsis raamatupidaja tütar Eve, mida ma tahan sünnipäevaks. Minu käest polnud küsinud keegi, mida ma tahan. Tuli leppida sellega, mida elu pakkus. Unistasin nukust, prossist, aga ei julgenud öelda, et 11 aasta sünnipäevaks nukku soovin. Oh seda rõõmu - mulle toodi sünnipäevaks sinised tennised. Panin ööseks padja alla, lõhnasid kummi järgi, see oli nii meeldiv. Ikka parem kui kanakaka hais toas.

1957. aastal jõudsim Eestisse. Kui piiri ületasime, laulis raadiost Georg Ots. Mammid rongis nutsid. Küsisin emalt, miks nad nutavad, oleme ju Eestis. Need olid ju rõõmupisarad.

Virve Tuubel

Piret Tarto sõnavõtt Tartu volikogus

Austatud istungi juhataja, volikogu liikmed ja külalised!

Eesti Vabariik on 24. veebruaril 1918 loodud, 17. juunil 1940 okupeeritud ja 20. augustil 1991 õigusliku järjepidevuse alusel taastatud riik.

Miks ma raiskan meie väärtuslikku aega ja kordan linnavolikogu ees iseenesestmõistetavusi?

Aga sellepärast, et mind teeb murelikuks, kui eriti keskealised või nooremad inimesed küsivad, et miks me tähistasime Eesti Vabariigi 108. aastapäeva, kui seda riiki vahepeal polnud. Hiljuti hämmastas mind üks rahvaesindaja, et okupatsiooni polnud, 1940. aastal juhtunu oli seaduslik ja 1944. aastal vabastas Punaarmee Eesti NSV.

Tuleval kolmapäeval möödub 77 aastat märtsiküüditamisest.

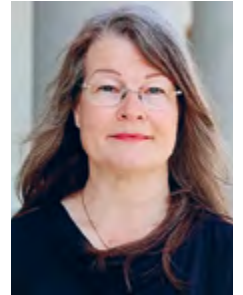
Just okupatsioon koos kuritegeliku kommunistliku ideoloogiaga ja mitte miski muu võimaldas 25. kuni 29. märtsini 1949 vägivaldselt Siberisse viia üle 20700 inimese. Selle jõhkra operatsiooni läbiviimiseks toodi okupeeritud Eestisse lisaks 10 000 spetsiaalse väljaõppe saanud Nõukogude sõjaväelast. Olen ka varem väitnud, et iga kolmas märtsiküüditatud inimene oli laps.

Praegu paneb Nõukogude Liidu õigusjärglane Venemaa Föderatsioon toime sarnaseid kuritegusid Ukraina rahva vastu.

Kutsun linnavolikogu liikmeid ja kõiki teisi osalema märtsiküüditamise aastapäeva mälestusüritustel. Ainult tõene info lähiajaloo kohta ohvrite mälestuse austamine aitab säilitada Eesti iseseisvust ja vabadust ning langetada õigeid otsuseid.

Täna tähelepanu eest!

(Sõnavõtu pikkus oli piiratud 2 minutiga)

Märtsiküüditamise mälestuspäev Põlvemaal 2026

Veriora raudteejaamas ütles Rápina Püha Miikaeli koguduse õpetaja Jaak Pärnamägi, et jälle on käes kevad. Õhk on juba soe, aga maa on veel külm nagu 77 aastat tagasi. Lootusi tärkavale loodusele ja peatsele suvesoojusele varjutasid selle päeva ärevad sündmused, mis määrasid paljude eestlaste raske saatuse pikkadeks aastateks. Siit, Veriora raudteejaamast nagu ka paljudest teistest kohtadest üle terve Eesti algas 25. märtsi varahommikul tuhandete eestlaste teekond tundmatusse.

Põlvamaa mementolased pidid kurbusega nentima, et järjest vähemaks on jäänud neid, keda sellest jaamast vagunisse sunniti - vanem põlvkond kaob. Tol ajal lapsena viidud ei mäleta kõike väga täpselt. Ainuke asi Veriora raudteejaamas, mis jääb mälestama neid, kes enam kunagi tagasi ei tulnud, on mälestuskivi, kuhu saame igal aastal asetada küünlad ja pärjad.

Veriora jaama mälestuskivi paigaldamise lugu meenutas Rápina vallavolikogu esimees Enel Liin: „Aasta oli 1989. Ma olin Viluste Põhikooli 9. klassi õpilane. Eesti oli ärkamisaja alguses. Meie kooli eesti keele õpetaja Meeta Reimann hakkas 25. märtsi eel tegema juttu küüditamisest. Õpetaja rääkis ära loo olemuse ja palus kodudes küsida, kas ja kelle perel on sellega kokupuuteid olnud. Mina ei pidanud midagi küsima – meil arutati seda teemat sageli. Ootus oli tagasi saada oma Viluste talumajapidamine, kust 25.03.1949 Frits ja Anna Rimmel küüditati. Niisiis panin ma kõik kirja, mida teadsin, ka need nimed, keda

Rápina vallavolikogu esimees Enel Liin rääkimas mälestuskivi paigaldamise lugu.

meie kandis küüditamises süüdistati...

Mina olin oma klassis ainuke, kes selle loo kirjutas ja õpetajale esitas. Mu kirjatükk oli pikk ja põhjalik. Kui vanaema kodus teada sai, mis ma teinud olin, siis oli tal väga ehmunud ja hirm võttis maad. Lugu enam olematuks teha ei saanud. Koolis märkasin küll, et paar õpetajat vaatasid mind halvustavalt.

Edasi oli meil paari kuu pärast väike koosolek, kus arutati, kuidas tulevikus kahte suurküüditamise aastapäeva tähistada, ja tekkis ka mõte panna mälestuskivi.

Kaitseliidu Rápina Malevkonna esindus Veriora raudteejaamas.

Rápina Püha Miikaeli koguduse õpetaja Jaak Pärnamägi.

Rahvas Põlva raudteejaamas.

Pärast Viluste kooli lõpetamist siirdusin Röpina Keskkooli. Paaril korral saime veel kokku ja arutasime kivi teksti. Siis olid kohal juba ka sovhoosi ja külanõukogu esindajad. Algselt oli mõtte kirjutada tekst: "Siit sai alguse paljude inimeste Siberi-teenkond", just kooli poolt sai sõnastatud uus tekst, milleks oli ja saigi kivile kantud: "Siit said alguse paljude inimeste ränkkrased Siberi-aastad".

Ma ei ole väga kindel enam, kas aasta oli 1991 või 1992, aga pakun, et viimane, kui 14.06 kivi Veriora raudteejaamas avati. Pole küll väga põhjalikud mälestused, aga parem kui mitte midagi. Nagu kivi juures seekord välja tuli - mäletajaid enam polnudki."

Põlva raudteejaamas mälestusmärgi juures osales Põlva vallavalitsuse uus esindus eesotsas vallavanem Maris Neenoga, kes oma sõnavõttu juhtis tähelepanu sellele, kui oluline on nooremale põlvkonnale meenutada neid traagilisi sündmusi, mis ei tohiks enam kunagi korduda. Justkui tema sõnade kinnituseks osales üritusel Põlva Kooli direktor Janek Riives, kes koos oma õpilastega asetaski pärja mälestusmärgi juurde. Hea meel oli ka, et nii Kaitseliidu Põlva kui ka Röpina Malevkond ja naiskodukaitse olid kaasanud arvukalt noorkotkaid ja kodutütred, kes vapralt mälestusmärkide juures lipuvalves seisid.

Põlvas pidas mälestuspalve Püha Maarja koguduse õpetaja Robert Bunder.

Mälestuspäeva lõpetas koosviibimine Veriora noortekeskuses, kus Põlvamaa mementolased said kohvitassi taga meenutada möödunud ja tunda rõõmu omavahel suhtlemisest.

Räägib Põlva uus vallavanem Maris Neeno

Lõuna-Eesti Postimehe ajakirjanik Mati Määrts intervjuueerimas Siberis sündinud Mart Kanarikku

Koosviibimine Veriora noortekeskuses.

Fotod: Rein Toom

Esmakordselt olid mälestusüritusel ka Pärnu linna Noortevolikogu liikmed.

Fotod: Pärnumaa Memento kogu

Rohkem noori tõi soojuse meie südamesse

Mälestusüritus kulges tavapäraselt. Relvastatud kaitseliitlased mälestuskivi kõrval ja noorkotkad leinalippudega valves. Küünalde süütamine, sel korral siis 77, hümni laulmine, lahkunute mälestamine leinaseisakus. Hingekarjase lohutavad sõnad ning kuna see päev langeb paastumaarjapäevale, siis meie Eliisabeti koguduse õpetaja Toomas Nigola selgitas ka selle päeva olulist tähendust.

Järgnes päevajuhi Isabell Maripuu ajaloohetk vaatega märtsi 1949. Laulis Kunstide kooli õpilane Riian Teearu ja luges päevakohast luulet Koidula Gümnaasiumi õpilane Loore Lee Allmaa. Järgnesid pärgade asetused ning sõnavõttud. Eriliseks tegid meie mälestuspäeva kodutütred. Neid oli palju, nad võtsid meilt üle küünalde süütamise, mis nõuab eakalt inimeselt üsna suurt pingutust, nad seisid kogu ürituse, peaaegu tundi aega, auvalves koos noorkotkastega. Esmakordselt olid mälestusüritusel ka Pärnu linna Noortevolikogu liikmed, kes esindavad õpilasi kogu maakonnast. Noorte hulk, sellisel meile vanadele nii olulisel päeval, tekitas tunde, et kõik on hästi, mälestus toimunud kuriteost ei kao koos meiega, et see kogemus, mille pidime läbi elama, õpetab tulevast põlve vastu seisma selliste olude tekkimisele ja kui need peaksidki korduma, siis pidama vastu ja tõusma taas tuhandest nagu seda oleme meie ja meie rahvas teinud.

Päeva juht luges ette ka lõigu küüditatu Lembit Peetri mälestuste raamatust „Eluratta pöördeid meenutades“, mis räägib sellest, milline jõud on propagandal.

Kodutütred küünalaid süütamas.

Antud lõik sai valitud just seetõttu, eriti nüüd, kus tehisintellekt annab võimaluse panna kokku igasugu valedest koosnevat infot, oskaksid inimesed seda adekvaatselt hinnata ning näha asju sellisena, nagu need tegelikult on.

Lembit kirjutab: „Meenub kolmanda klassi tunde, kus uueks õpetajaks tuli meile eruohvitser Anatoli Petrovitš Ivanov. Klassist keegi küsis: miks on eestlased siin meie hulgas? Tema selgitas: eestlased, see väike rahvusgrupp, kes on kusagilt tulnud sinna Balti mere kallastele, vajasid meie abi, sest nad kaklesid omavahel, tahtsid teineteise arvel rikastuda, viisid oma rahvusgrupi hävingu äärele. Siis töölised ja talurahvas võttis võimu oma kätte ja pöördus palvega meie poole, et me võtaksime neid oma kaitse alla. Me ei tahtnud sekkuda, aga nende mitmekordsete palvete järel võtsime nad lõpuks

oma koosseisu ja kaitse alla. Kuna neil oli seal ruumi vähe, siis tõime kõige rohkem abivajavad siia, et nad saaksid siin alustada uut ning paremat elu meie kulul, aga see kulu on meie suure ja võimsa riigi jaoks märkamatu ning eestlased peaksid olema tänulikud selle võimaluse eest.“ Ja veel: „50 aastat peale Siberist ära tulekut, kui külastasin oma lapsepõlve kannatuste maad, kuulsin pensionärist õpetaja (haritud inimese) suust sellist asja, et nemad elasid vaesuses selle tõttu, et pidid oma paremad palad meile andma, sest me ei tulnud oma eluga ise seal Eestis toime! Jutu sees kõlas ka selline vihje, et kas nüüd ameeriklased toidavad teid paremini. Me oleksime just nagu nende omand, kellele nüüd lubati mõnda aega olla väljas nende kontrolli alt.“

Isabell Maripuu

Memento Võrumaa Ühenduse tegemised

Memento Võrumaa Ühenduse tegus aasta algas jaanuari keskel tavapärase üldkoosolekuga, kus kinnitati 2025. aasta tegevuse ja revisjoni aruanded ning täpsustati ka algava aasta tegevuskava.

Tartu rahu aastapäeval ja Eesti Vabariigi sünnipäeval asetasiid juhatusel liikmed mälestuskimbud Võru kalmistule Vabadussõja mälestusmärgi juurde.

Rahvarohke oli 25. märtsi küüditamispäeva meenutamine Võru raudteejaama juures. Okupatsiooniohvrite mälestusmärgi jalamile asetati leinakimbud ja süüdati mälestusküünlad. Päevakohase kõne pidas Memento Võrumaa Ühenduse esimees Silver Sild. Võru abilinnapea Sixten Sild märkis oma kõnes: „Võiks arvata, et aeg parandab kõik haavad, kuid kahjuks naaber, kes asub meist raudteerööpaid mööda vaid mõnekümne kilomeetri kaugusel ida pool, paneb praegu samu asju toime Ukrainas.“ Leinapäeva puhul asetati kimbud ka Võru Linnavalitsuse ja volikogu, Kaitseliidu Võrumaa Maleva, Võrumaa Sõjameeste Ühenduse, Võrumaa Naiskodukaitse, Politsei ja Piirivalveameti, Kagu Kamraadide ning Võru Gümnaasiumi esindused. Mälestushetkest võtsid osa ka MTÜ Toetuskeskus Meiela juhid ja noored ning Võrumaa inimesed lähemalt ja kaugemalt. Lipuvalves seisid Võrumaa noorkotkad ja kodutütred.

16. aprillil tähistas oma väärikat 100 aasta juubelit Olev Kasak. Olevi pere küüditati 1941. aasta juunis. Tagasi kodumaale said nad alles 1957. aastal. Tänapäevani tunneb Olev suurt muret riigi väärika kestmise pärast. Oma vestlustes paneb Olev meile kõigile südamele, et propageeritaks tervislikke eluviise ning et koolides ja noorteühendustes pandaks suuremat rõhku isamaalisele kasvatusel. Olev on ka Kaitseliidu liige.

Suvel korraldame ühise väljasõidu Võrtsjärve ümbrusse ja 15. augustil osaleme koos paljude külalistega Murtud Rukkilille Ühingu poolt Mõniste lähedal korraldataval pidulikul Eesti Kodu mälestuskompleksi avamise 20. aastapäeval.

23. augustil tähistame kommunismi- ja natsismiohvrite mälestuspäeva Piliistes ja 29. augustil kohtuvad Võrus 1949. aastal Irkutski oblastisse Jevdokimovosse küüditatud.

Loodan, et Siberis karastunud inimesetena suudame vastu pidada ka kõige kee-

Foto: Võrumaa Memento kogu

25. märtsi küüditamispäeva meenutamine Võru raudteejaama juures,

rulisematele olukordadele. Või nagu ütleb Olev Kasak: „ Sealne raske töö ja Siberi taiga värske õhk on meist haigused eemal hoidnud. Ja kui elame ka karsket elu, suu-

dame veel kaua vastu pidada.“

Soovin kõigile tugevat tervist ja rahu-likku sinist taevast meie kodude kohale!
Silver Sild

Silver Silla kõne 25.03.2026 Võrus

Me elame justkui hullunud maailmas. Ja me ei tea, mida toob meile tulevik. Me oleme ju ikka lootnud, ka tänapäeval, et see saab olema helge ja ilus. Nii väitis meile kunagi ka meie suur naaber, kes ise okupeerib ja surma külvab. Kas meie kosmosest paisteval ilus ja sinine planeet jääb ka madalamalt vaadates ikka ilusaks ja rahulikuks. Tahan südamest loota, et see maakera oma pöörlemisega ja teineist hävitada püüdvate riikide ja valitsustega seda sõda üle ilma laiali ei keeruta ja surma ja tapatalgudid ka meie juurde siia põhja poole üles ei keera. Ma olen siin ikka soovinud, et meie kohal oleks sinine rahutaevast ja meie laual leiba. Annaks suur Jumal, et see nii ka jääks.

Ja et kõik julm ja ülekohtune ei korduks. Sõjad, tapmised, vangistused, repressioonid. Vaatame ajas tagasi sinna, kust said alguse meie siberiteed – baaside leping, okupatsioon, sõda, vaesus, küüditamised, arreteerimised, talude ära võtmine...

Varsti, 14. juunil saab 85 aastat esimesest suurvõõrditamisest. Sellele järgnes veel ridamisi küüditamisi, arreteerimisi, hukkamisi – vangilaagrid ja nälg. Ja ikka oli veel vene võimu jaoks vähe. Täna, homme, ülehomm 77 aastat tagasi viidi minema ka need, kes olid siia jäänud ja kes veel tundusid okupatsioonivõimule ja selle pool-dajatele ohtlikud. Ja ikka ei tulnud ilusat ja rikat elu. Tulid kolhoosid ja vaesus. Ja kas siit võib edasi mõelda nii – meie tulime tagasi. Ostsime tagasi oma kodud ja hakkasime tööle. Ja elu hakkaski paremaks minema. Justkui meie pärast, kes me olime harjunud tööd tegema, oma kodudest hoolima. Minu vanaisa läks Siberis vang, kui unistades oma mahajäänud talust, rääkis barakikaaslasele, kui ilusad ikka olid Eesti talud. Kaaslane aga oli koputaja. Ja vanaisa sai 8 aastat vanglat.

Kas me saame öelda veel ka täna – ligi 70 aastat hiljem, arvestades meie tagasi tulekust Siberist, et elu on ilus ja rahulik? Kas suudame olla veel sama õnnelikud kui siis, kui saime tagasi oma kodumaale või kui taastasime oma riigi? Kust me suudame võtta selles keerukas maailmas lootuse ja rahu, mis aitaks edasi elada? Aga me peame. Peame lootma ja hoolima. Hoolima oma riigist, oma rahvast ja oma kodudest. Ja uskuma nendesse. Ja meie sõpradesse. Ja eelkõige muidugi endasse.

Head saatusekaaslased. Rahulikku ja sinist taevast meie kohale. Ja oleme kindlad oma usus - need hullud ajad, mis olid 77 või 85 aastat tagasi, ei kordu enam kunagi. Jõudu ja tervist meile kõigile! Ja usku, lootust ja armastust meie peredesse!

JÄRVAMAA

Memento Järvamaa Ühenduse tegemised

Järvamaa mementolased on ikka au sees hoidnud mälestuspäevi, mis seotud küüditamisega. Nii ka seekord sai 25.märtsil külastatud mälestusmärke Järvamaa erinevates piirkondades, mis seotud kihelkonnakeskustega. Nii asetasime mälestuskimbud mälestuspaikadesse Järva-Jaanis, Järva-Madises, Öötlas (Järva-Peetri kihelkond), Koerus, Paides ja Türil. Igal pool oli võimalik kohtuda juba eakate represseeritute või nende järeltulijatega. Kõikjal oli kohal ka kohalike omavalitsuste esindus. Kohtumistel jäi kõlama mõte, et neid päevi tuleb mees pidada ja austada just koostöös omavalitsustega.

Samas tekkis küsimusi noortelt, kes ei ole jõudnud end kurssi viia küüditamiste tagamaadega. Uuriti, miks viidi üks või teine pere Siberisse, miks saadeti nõukogude valitsuse poolt rahvas välja omalt maalt? Ametlikult võime välja tuua seaduse, mille alusel repressioonid toime pandi. Ometi on see ikkagi küsimus, millele tuleb hakata lihtsaid vastuseid otsima, sest perede elusaatused on erinevad: kes saadeti välja seepärast, et pere oli abistanud metsavendi ja mehed juba niigi vangilaagrites; kes saadeti välja seepärast, et oli oma talupidamises kasutanud abitöölisi; kes oli kogukonnas austusväärne mees või naine ning aitas edendada kohalikku elu; kes ei olnud nõus astuma kolhoosi ja tema vara oli kolhoosi arendamiseks vajalik; kes tundus olevat nõukogude korra vastane jne jne. Sageli olid nimekirjade koostajad seotud oma piirkonna ametnikega, aga käsku tuli täita ja kohalike elanike hulgas leidus neid, kes lahkelt oma abi pakkusid või ka sunniviisil seda kohustust täitma pidid.

Memento Järvamaa Ühenduse liikmed hoiavad kokku ja meie iga-aastane aastavahetuse üritus on tavaliselt detsembris, kus kutsume õhtut ilmestama ka kohalikud muusikud, teeme kokkuvõtteid möödunud aastast. Seekord oli meil Türil külas ansambel „Kanneldajad“ Sirje Gaubergi juhendamisel.

Märtsis tegime plaane suveks ja ettevalmistusi aruande-valimiskoosolekuks, mis toimub mai lõpus.

*Silva Kärner
Juhatuse liige*

Türil.

Murtud rukkilille kivi Paides.

Öötlas.

Koerus.

Järva-Jaanis.

Fotod: Järvamaa Memento kogu

SAAREMAA

Saaremaa Memento liikmed Kudjape kalmistul.

Fotod: Tõnu Veldre

Saaremaal meenutati märtsiküüditamise aastapäeva

Kolmapäeval, 25. märtsil tõi tellitud buss Saaremaa Memento liikmed Kudjape kalmistule. Kokkutulnud asetaskid laevavööri kujulise raudteerelssidest ristidega „Memento“ mälestusmärgi jalamise pärjad ja süütasid küünlad.

KL Saaremaa maleva kaplani Hannes Nelise peetud mälestuspalve järel kõlasid ühislaulud. Meenutamaks 77 aasta taguseid sündmusi rääkisid Memento Saaremaa juhid Jaen Teär, Rein Väli ja Saima Pildre. Külalistest anti sõna Saaremaa Vabadusvõitlejate Ühingu juhile Mati Vendelile ning Saaremaa valla volikogu liikmele Kristjan Moorale.

Samasugune mälestushetk toimus Roomassaare sadamas. Memento aastakoosolek peeti Kuressaare söögikohas Mõnus Villem. Siingi peeti kõnesid. Koosoleku alguses mälestati neid ühingu liikmeid, kes aasta jooksul jäädavalt meie seast lahkunud.

Ühingu liikmete arvestust pidava Saima Pildre andmetel oli 2025. aasta lõpul Saaremaal 117 Memento liiget. Võrdluseks osales 1989. aastal Kuressaare lossihoovis korraldatud küüditamise aastapäeva tähistamisel üle 300 liikme. Pildre tõi välja, et 1941. aasta küüditatute keskmine vanus on juba 88,8 aastat ning 1949. aasta küüditatutel veidi vähem - 82,2. Kokkuvõtvalt nentis ta, et aeg teeb oma töö ja käimasoleval aastal on lahkunud juba kaks ühingu liiget. Ühingusse on oodatud nooremad toetajaliikmed, kellel on perekondlik side küüditamisega või kes soovivad küüditatutele toeks olla.

Pärast koosolekut Kuressaares viisid ühingu esindajad pärja Jaagarahu sada-

Saaremaa Vabadusvõitlejate Ühingu liikmed õnnitlemas Selma Pahapilli.

masse mälestuskivi juurde. Jaagarahu oli see sadam, mille kaudu 1949. aasta märtsis küüditatud Saaremaalt laevadega ära veeti.

Mälestuspäeval osalenud Saaremaa Vabadusvõitlejate Ühingu liikmetel on kujunenud kenaks tavaks õnnitleda Eiklas elavat Selma Pahapilli tema sünnipäevadel, mis on 25. märtsil.

1949. aasta küüditamise ajal kodutalus Luulupes elanud Selmale ja tema emale tuldi järgi tema 17-nda sünnipäeva hommikul. Küüditamiseks andis põhjuse tema Omakaitseks kuulumise eest vangistatud isa, kes selleks ajaks oli Venemaal surnud. Lisaks sellele varjasid külmal ajal nende juures ennast mitmed Saaremaa tuntud metsavennad. Selle tõttu oli Selma oma noorusele vaatamata ohu korral valmis ka ise metsa minema. Selma ise avaldas tagantjärele arvamust, et küüditamine

võis olla tema jaoks pääsemine paratamatult ees ootavast arreteerimisest.

Sünnipäevapeol sai täis omamoodi aastatering, sest 1946/47aasta talvel kavandasid metsavennad oma salga Lendav Surm sümbolika nende köögilaua ääres istudes.

Nüüd, natuke vähem kui 80 aastat hiljem näitas Saaremaa Vabadusvõitlejate Ühingusse kuuluv harrastuskunstnik Paul Aav Selma sünnipäevalauas istujatele Saaremaa metsavendadele pühendatud mälestusmündi kavandit.

Lendava Surma embleemile lisaks on mündi teise küljel kujutatud relva käes hoidvat metsavenda. Selma tunnistas relvaga mehe sarnaseks Elmar Ilpiga. Nüüd peab ühing jõudu pingutama, et Selmale tema 95. sünnipäeval valmis mälestusmünt üle anda.

Tõnu Veldre

HIUMAA

Hiidlaste aasta on kulgenud tavapärasel rütmis. II Maailmasõjas langenud hiidlaste mälestusmärgile aetasime lilled nii Tartu rahu aastapäeval kui ka vabariigi sünnipäeval. 25. märtsil kogunesime Lehtma sadamas küüditatute mälestuskivi juurde. Just siin jätsime 1949. aastal saarega hüvasti, teadmata, kas kunagi tagasiteed on.

Paraku valitseb maailmas ka praegu tuleviku osas teadmatust. Sõda Ukrainas kestab juba viiendat aastat ja maailm ei suuda kuidagi otsustada, kelle poolt olla ja mida rahu saavutamiseks ette võtta. Sõna võtnud Mart Reino rõhutas, et meie võimused on jätkuvalt minevikku meelde tuleb, hoiatamaks nooremale generatsioonile võimalike ohtude eest. Seejärel aetasid pärjad ja süütasid küünlad vallavolikogu esimees Anu Pielberg ning muinsuskaitse ja repressioonide esindajad.

Edasi siirdusime endisesse Kõrgessaare vallamajja, kus praegu tegutseb päevakeskus. Perenaine Katrin Kivivuori tutvustas lahkelt keskuse tegemisi. Meenusime kunagist vallasekretäri Ilse Nõmmegat, kes otse töökohalt 25. märtsil 1949 küüditati. Kohalikus raamatukogus uudistasime tekstiilikunstnik Eve Selisaare vaibanäitust. Ka ühine kohvilaud oli seekord kaetud Kõrgessaare mail. Meid võttis vastu sadamas asuva kohviku perenaine Liana Vaino.

Õhtupoolikul süütasime Kärkla kiriku juures II Maailmasõjas hukkunud hiidlaste monumendi jalamil küünlad. Õpetaja Hüllo-Kristjan Simson pidas lühikese mälestuspalvuse. Küünalde süütamisel abistasid nagu ikka naiskodukaitse esindajad.

Helve Esta Sillamaa

Hiiumaa mementolased Lehtma sadamas küüditatute mälestuskivi juures.

Mart Reino kõnelemas.

Fotod: Mart Mõniste

HARJUMAA

Alles kümme aastat tagasi oli meid veel palju. Paraku aeg on meie arvu tublisti vähendanud. Sellest tulenevalt pöördus Harjumaa Memento Keila linnavalitsemise poole palvega, et edaspidi oleksid nemad mälestusürituse läbiviijateks. Algus on tehtud, aitäh abi eest!

Nii kajastas sündmust Keila Leht:

25. märtsil mälestati Keila jaamas küüditatute mälestuskivi juures neid, kes 1949. aastal Siberisse küüditati. Päevakohase kõne pidas abilinnapea Merike Käver, kes koos abilinnapea Anneli Päriliniga aetas mälestuskivi jalamile pärja Keila elanike poolt. Sõna võtsid Keila Memento kauaaegne juht Heidi Ivask ja Urmas Leitmäe. Meie Isa palve luges Keila Miikaeli koguduse esimees Mati Rande.

Mälestusüritus Keilas.

Foto: Valdur Vacht

VILJANDI

Toimetamisi on jagunud oma jagu, paljud neist juba traditsioonilised ettevõtmised. Nii sai ka sel aastal 24. veebruaril kaasa elatud Viljandi kootumaja juurest alanud rongkäigule ning asetatud küünlad vabadussamba juurde ja kimp represseeritute mälestusmärgi juurde. Memento Viljandi Ühenduse liikmeid oli nagu ikka sel päeval linnas liikumas palju, südamlilikult sooviti vastastikku ilusat Eesti Vabariigi aastapäeva.

25. märtsil kogunesime taas Represseeritute mälestuskivi juurde, et meenutada aastatetaguseid sündmusi. Sel aastal võtsid sõna Viljandi Pauluse koguduse õpetaja Marek Roots ja Viljandi linnapea Jaak Pihlak. Küünlad ja kimbud asetati Viljandi linna, Viljandimaa Sakala maleva ja Memento Viljandi Ühenduse poolt. Koosviibimise lõpetas spontaanselt üles võetud laul "Hoia, Jumal, Eestit..."

LÄÄNEMAA

Küüditamise mälestusüritus Ristil.

Fotod: Läänemaa Memento kogu

Lilled Vabadussõja mälestussamba jalamile.

1949. aasta küüditamise mälestuspäeva tähistamine Jõgevamaal

Nagu ikka viimastel aastakümnetel, olid ka tänava küüditamise 77. aastapäeval Jõgevamaa Represseeritute ühingu liikmed mälestamas 1949.a. 25. märtsil Eestimaa kodudest viiduid.

Palamusel, rahvamaja seinal asuva mälestustahvli juures süütasid mälestusküünla 92-aastane 1949. a. küüditatu Jaan Koll ja Siberis sündinud Elsa Põldaru.

Põltsamaal, 1949. a. küüditatute mälestuskivi juures olid mälestushetketel koos represseeritute Põltsamaa vallavanem ja EELK Põltsamaa kirikuõpetaja.

Endiste Saare ja Voore vallamajade läheduses olevate mälestuskivide juurde asetasid mälestuslillekorvid ja süütasid küünlad sealt lapsena küüditatud koos ühingu juhatuse esimehega.

Kõigist eelpool mainitud kohtadest toodi valdavalt naised-lapsed Jõgeva raudteejaama, kus 2 päeva jooksul komplekteeriti küüdiešelonid.

Jõgeval, meie rajatud mälestuspargis olid 25. märtsil küüditatutele austust avaldamas KL Jõgeva maleva pealiku kt Kaur Käämer ja Jõgeva valla vallavolikogu ning vallavalitsuse esindajad.

MTÜ Jõgevamaa Represseeritute poolt asetati mälestuskivi jalamile lilled ja süütasid küünlad juhatuse liikmed.

Nii püüame siin Jõgevamaal, et need kolepäevad ei ununeks.

Ants Aluoja

Endises Saare vallas Kääpal.

Küüditatute mälestuspargis Jõgeval.

Voorel.

Fotod: Jõgevamaa Memento kogu

Õpetajale

Õpetaja, mida ütles sinu süda
nähes lapsi, keda räsind sõda?
Vaikivad ja arad,
unustanud kilked,
silmsil liigset valgust
näinud pilgud,
paljajalu, pasteldega, isa kuues,
mõni aga sinelitest
tehtud mantlis uues,
ühel rippus tühjalt kuuekäis,
ühel poisil tõmbelus
üle keha käis,
sest et tema nähes
lasti maha isa,
ajuti ei hoidnud tagasi ta kisa.
Väike tüdruk vahel pissis püksi,
teine kõndida ei julgend ükski...

Kuidas hankisid sa paberit
ja raamatuid
kust petrooleumi said
ja küttepuid?

Juba lapsed ümber kuusepuu,
silmsil naermas kuusetipukuu.
Olid õpetaja väga, väga hea
ometigi tegid suure vea:
rääkisid, et Tuglas, Suits
ja „Kerkokell”...
Ah, see küsimus siis oli hell.
Ja kui tuli märtsisula,
algas kevad,
sind ei näinud meie iial enam.
Akendesse imbus
märtsi kahkjat
valgust,
oli jälle uue päeva algus.
Laudadele langesid
vaid laste pead,
olid üsna hõredad
ka nende read.

*Selle luuletuse kirjutas 25. III 1988
Tartu arst Silvi Jänes
oma küüditatud õpetaja
mälestuseks.*

Vabamu näitus ootab eestlaste rändelugusid

Vabamus kuni 2028. aastani avatud näitus “Ilmaküla eestlased” ootab jätkuvalt lugusid kaasmaalastelt, kes ise või kelle lähedased on saatuse sunnil või vabal valikul elanud Eestist eemal. Näitus jaguneb küll suuremate rändeperioodide järgi kolme ossa, kuid interaktiivses kaardirakenduses saab ajatelge nihutades lugeda üle ilma laiali pillutatud eestlaste lugusid nüüd juba kolmest sajandist.

Tänaseks on kaardirakenduses juba pea 400 lugu, mis valdavalt räägivad eestlaste põgenemisest Rootsi või Saksa maale 1944. aastal ning sealt edasi, aga ka küüditatute lugusid Siberi avarustest ja ka tänaste maailmaavastajate lugusid.

Näitus algab aastast 1850, mil paljud eestlased läksid Eestist vabatahtlikult tollase Vene impeeriumi kaugematesse küladesse, lootuses leida seal paremat elu. Oma säravate tuledega meelitas paljusid haritlasi ja kultuuritegelasi Eestile lähim suurlinn Peterburg, kust esimese eestlasena sai akadeemilise kõrghariduse maalikunstnik Johann Köler. Veidi hiljem korraldas Jakob Hurt just Peterburis elades eesti rahva lugude kogumisaktiooni, umbes samal ajal jagasid noored kultuuritegelased Miina Härma, Anna Haava ja Mari Raamot samas linnas elades-õppides isegi korterit.

Uue vabariigi süündides pöördusid paljud Venemaale läinud koju tagasi, kuid juba 1939. aastal algas uus suur väljaränne. Esmalt läksid Hitleri kutsel tuhanded baltisakslased, kes olid siin elanud aastasadu, seejärel viidi väevõimuga ära tuhandeid eestlasi. Ajaloolased on pakkunud, et 1941. aasta küüditamislaines ära viidud 10 000 eestlasest ei jõudnud 6000 enam kunagi koju.

Vastu tahtmist kodust kaugele

Näitusel on väljas Vabamu kogudesse kuuluv Aleksandra ehk Saime Kuldkepi kiri oma Eestis elavale sõbrannale Leida, milles ta kirjeldab oma elu-olu Tomski oblasti kauges külas asuvas “onnis”. Ta kurdab, et rutiinne ja üksluine elu ajab teda juba hulluks: ainult söö, tee tööd ja maga. Arhiivimaterjalide põhjal on teada, et 1941. aastal küüditatud Saime vabastati asumiselt 17 aastat hiljem, kuid Eestisse tal tagasi tulla ei lubatud.

Siberis sündinud Mare Tammerand näitab “Ilmaküla eestlaste” näituse kaardil enda lugu koos fotoga, kus pisike Mare istub nende Siberi kodumaja värava ees.

Samas kauges Tomski oblastis 1954. aastal sündinud Mare Tammeranna perekonnast on tänu tema lapselaste usinale uurimistööl näitusel jäädvustatud kümnekond lugu.

Mare ema Helga küüditati 1941. aastal 14aastase tüdrukuna koos kaksikõe Erika, vend Heino ja ema Wilhelmine ehk Villuga. Isa Rudolf eraldati perest juba raudteejaamas ja teda nad enam kunagi ei näinud. Ta viidi Sosva linnas asunud Gulagi-süsteemi kuulunud Sevurallagi, kus lasti maha juulis 1942. Perekond sai isa tegelikust surmapõhjusest ja -ajast teada alles aastakümneid hiljem, sest varem oli neile väljastatud Rudolfi surmatunnistus, mille järgi ta suri “1944. aastal kopsutoru vähki”. Vend Heino suri 20aastasena nälga. Vanaema Villu suri aastal 1958, napilt enne seda, kui perekond sai loa kodumaale naasta.

Mare isa Udo oli omakorda pistetud 11aastase poisina küüdirongi koos oma ema Mariaga. Ka tema isa oli saadetud Sosva vangilaagrisse, kus ta suri juba samal aastal. Ema töötas esialgu põllul, peale viljakoristust saadeti nuluoksi varuma. Siberi talved olid karmid, külma kuni -50, lund meetri jagu, tuisud. Selga-jalga panna polnud midagi. Järgmiseks kevadeks oli nende külas kolmandik väljasaadetutest ja naaberkülas enamus surnud.

“Vanaema Villu ja onu Heino jäid Siberi mulda. Isapoolne vanaema Maria oli 60, ema ja isa alla 30, mina nelja, vend kolme ja õde poole aastane,” meenutab Mare näitusel olevas tekstis. “Laevasõit

mööda Obi jõe kahe päevaga Novosibirskisse. Mul läks praht silma ja kui arst abi andis, karjusin, et “babuska pamagi!”. Laeval oli karupoeg puuris. Miks ja kuhu ta viidi, ei tea.”

Esemed Vabamu kogudes

Lisaks lugudele on “Ilmaküla eestlaste” näitusel ka mõned füüsilised esemed Siberist, mis on Vabamu kogudele aegade jooksul annetatud. Näiteks 1949. aastal Omski oblastisse Tšerlaki rajooni asuvasse Ivanovka külla küüditatud Johannes (Juhan) Prosti poolt vana traktori kabiiniplekist valmistatud käsiveski. Valminud veski hakkas Ivanovka külas perest perre käima ning ka kohalikud, kes külas juba varem elasid, hakkasid veskit kasutama. Enam ei pidanud külarahvas teradele lihtsalt vett peale jooma.

Intensiivsest kasutamisest hoolimata on veski ka praegu töökorras ning Johannes Prosti tütar Eha Kaljuvee, kes käsiveski 2018. aastal muuseumi kogudele üle andis, on käinud korduvalt Vabamus erinevatel üritustel noortele demonstree- rimas, kuidas käsiveski vänta hoogsalt keerutades tangudest jahu jahvatada.

Kui lugejal tekkis soov jagada oma lugu või mõnda eset Vabamu muuseumiga, siis palun võtke meiega ühendust: ede@vabamu.ee või liisi.ploom@vabamu.ee

Tekst ja foto: Ede Schank Tamkivi

Venemaa eestlaste roll kommunistliku impeeriumi saladokumentide avalikustamisel

Venemaa eestlane **Rudolf Pihoja** kui Venemaa Föderatsiooni arhiiviameti juht sõlmis Tallinnas 1991. aasta lõpul lepingu koostöök Eesti Vabariigi arhiiviametiga. Pool aastat hiljem juunis 1992 jõustus president Boris Jeltsini allkirjaga seadus massirepressioonide kohta. Seadus hõlmas kõiki alates 25. oktoobrist 1917, kui bolševikud olid võimu haaranud, kogu nõukogude võimu ajal 70 aasta jooksul toimunud massirepressioone. Nimetatud seadusega tühistati kõik piirangud tutvumiseks salastatud dokumentidega ja uurijad said võimaluse tutvuda minevikus toimunud riiklike kuritegudega.

Rudolf Pihoja.

Teine Venemaa eestlane oli **Hilda Sabbo**, kes oli pärit ühe ööga 28. juulil 1938 hävitatud Uus-Eesti külast Kaukaasias. Kõik eestlastest mehed hukkusid kas mahalastuna või vangistuses piinamiste järel. Gorbatsõvi alustatud avalikustamise aastail läks Hilda Sabbo Krasnodari KGB arhiivi ja sai tutvuda Uus-Eesti küla inimeste traagilise saatusega. 1990. aastal avaldas ta raamatus „Häving“ põhjaliku ülevaate oma koduküla hävingust ja eestlaste julmast piinamisest Venemaal Suure terrori aastail 1937-1938. Hilda Sabbo jätkas Venemaa eestlaste saatuse uurimist mitmetes arhiivides Venemaal. 1990. aastal oli ta Moskva arhiivides ja tutvus Venemaa Memoriaali ühingu juhtivate liikmetega. 1991. aastal oli ta jälle Moskvas, kaasas Eesti valitsuse liikmelt Klaara Hallikult saadud soovituskiri Rudolf Pihojale. Nii algas tema koostöö arhiiviameti direktoriga.

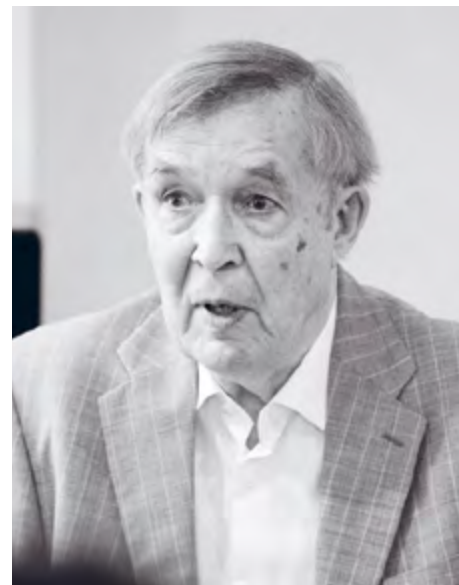
Kui 1992. aasta suvel sai teatavaks B. Jeltsini seadus massirepressioonidest, siis toetudes kahe riigi koostöölepingule, oli Hilda Sabbo kohe Moskvas R. Pihoja juures vastuvõtul. Arhiiviameti juhi korraldusega

Hilda Sabbo.

sai H. Sabbo loa töötamiseks kõigis Moskva arhiivides piiranguteta ning samas sai ka õiguse oma uurimistöös kasutada arhiividokumente. Suurimaks avastuseks oli Poliitbüroo erikaust (vk Особая папка Политбюро) Stalini, Molotovi, Kaganovitši jt Poliitbüroo liikmete allkirjadega. Nende seas oli 5. märtsil 1940 tehtud Poliitbüroo otsus Poola ohvitseride, sõjavangide massiliseks hukkamiseks. Enam kui 50 aastat tagasi Nürnbergi tribunalis natside kuriteoks tunnistatud sündmus, mida tuntakse Katõni massimõrva nimega, sai nüüd lõplikult selgeks kui kommunistide sõjakuritegu. Saladokumentidest tõi Hilda Sabbo Eestisse otsuseid Balti riikide, Eesti, Läti ja Leedu kodanike deporteerimiseks 1941. ja 1949. aastate operatsioonidega. Me avalikustasime need kuritegelikud otsused märtsis 1994 Tallinnas toimunud ajalookonverentsil. Konverentsi korraldajad olid Eesti Muinsuskaitse Selts, Memento Liit ja Riigikogu komisjon ORURK. Aastail 1996 – 2005 ilmus 7 köidet dokumentidega Venemaa arhiividest pealkirjaga „Võimatu vaikida“. Nendes raamatutes avalikustati sadu saladokumente. 2000. aastal Vilniuses toimunud rahvusvahelisel Ida-Euroopa riikide korraldatud avalikul tribunali esitas Hilda Sabbo tunnistajana neli köidet ligi 800 dokumendiga Venemaa inimsusevastastest kuritegudest paljude rahvuste ja riikide kodanike hävitamisel.

Kolmas Venemaa eestlane nõukogude saladokumentide avalikustamisel oli ENSV Julgeolekukomitee üks juhtidest Vladimir Pool. 1989. aastal Gorbatsõvi juhtimisel alanud massirepressioonide avalikustamisel loodi igas liiduvabariigis komisjonid. Eestis

Vladimir Pool.

sai komisjoni juhiks Vladimir Pool, sest ta valdas vabalt eesti keelt. Erinevalt teistest juhtidest suhtus V. Pool süütute ohvrite õigeksmõistmise kampaaniasse suurema mõistmisega. Töö käigus selgus, et tema kui juhi positsioon pole piisav, et saada kõikjalt tõepärast infot. Varem Moskvas töötamise ajal oli ta suhelnud KGB kõrgema astme juhtidega. Nüüd pöördus ta abi saamiseks nende poole ja nende sekkumine avas mitmed ukсед. Ta sai tutvuda isegi Stalini eriti salastatud arhiiviga, milles olid mitmete vahistatud välisriikide juhtide jälitustoimikud. Kui Eesti presidendi K. Pätsi Venemaale deporteerimise 80. aastapäeval 2020. aastal ilmus trükist V. Pooli raamat „K. Päts. Vang nr 12“, siis oli selge, et N. Liidu kokkuvõttesemise ajal õnnestus V. Poolil tänu kõrgele ametikohale kopeerida neid saladokumente ning hiljem avalikustada meie esimese presidendi traagiline saatuse. Seejärel avaldas ta raamatu kindral Johan Laidoneri piinarikast 13 aastat kestnud vangistusest Venemaa vanglates. Kui tookord oli palju kahtluid nende dokumentide ehtsuses, siis 2025. aasta lõpul sai teatavaks üllatav uudis. Enne surma andis V. Pool Eesti Rahvusarhiivile üle president Konstantin Pätsi Venemaa vanglates 15 aastat kestnud piinamiste kohta koostatud originaaldokumendid!! Tõde oli selgunud. Meie esimese presidendi märtrisurma ei ole enam võimalik eitada.

Lõpetuseks tuleb lisada, et kõik kolm siin nimetatud Venemaa eestlast olid kehtiva Tartu Rahulepingu järgi sünnijärgsed Eesti kodanikud sõltumata nende elukohast.

Peep Varju,

*Riigikogu ORURK-i komisjoni tegev-
simees aastail 1992-2004*

Hobuste laadimine vagunisse, 1945.

Foto: ERAF.2.2.5167.1

Hobuse saatus

Eesti maainimese parim sõber on olnud hobune, kõige targem ja kõige vajalikum koduloom. Teda hoiti. "Sööda kui venda ja seo kui varast" ütleb eesti vanasõna. Palju on kirjutatud inimeste kannatustest sõdade keerises. Kuid hobused pidid neid jagama koos inimestega, keegi neilt nõusolekut ei küsinud.

1941.a. suvesõjast on kirjutatud palju, kuid ikka enamasti inimestest. Hobustest ei kirjuta keegi. Ometi mobiliseeriti hobused enne inimesi, juba juuni lõpul või juuli algul. Mul ei ole õnnestunud leida nõukogude relvajõudude hobuste mobilisatsiooni kava, kuid see oli olemas ja säilinud nõukogude aktivistide mälestustes on sellest kirjutatud. Mobilisatsioon toimus üldiselt tõrgeteta.

Kui palju hobuseid omanikelt võeti, võib oletada. Eesti Vabariigi sõjaseisukorra mobilisatsiooni üldplaanis on märgitud 20 868 rekvireerimisele kuuluvat hobust. Osa neist jäi Eestisse koos taganemisel riigimõisadest kaasa võetutega, osa saadeti kohe raudteel Venemaale. Võrumaalt mobiliseeritud hobustele anti kaasa kohalikud saatjad, kes veel Eestisse tagasi jõudsid. Hobused viidi Murmanski oblasti Alakurti jaama, kus raudtee lõppes. Sealt edasi

pidid nad sõjaväevoore või suurtükke edasi vedama juba teedeta maastikel aina põhja poole. Milline oli nende saatus, võib vaid oletada, järgmist kevadet ei näinud neist keegi.

Paljud hobused taganesid koos sõjaväega. Juhan Peegli fragmentariumis "Ma langesin esimesel sõjasuvel" on üks peatükk pühendatud hobusele. "Ühel teeveersel välul konutas mahajäetud hobune. Ta oli armetult ära aetud. Rangialune otse verilihal, küljekondid kaugele näha, parem tagajalg oli kas nikastatud või haavatud, sest sellele ta ei toetunud. Pea norus, ilased mokad tollakil, seisis ta seal, pööramata pead ja liigutamata kõrvu. Ta ei teinud ühtegi katset, et tõrjuda tihedat kärbseparve. Olime selles kolonnis viimased, millegipärast astus kõige viimasena selles neetud savilõugas Ruudi ning vandus valjuhäälselt sõda, taganemist, teedeta Venemaad. Nüüd juhtus midagi. Ruudi häält kuuldes tõstis looma järsku pead, vaatas teele ja hirnatas vaevaselt. Ruudi nõksatas seisma. "Lauk kurat, see oled sina!" röögatas ta ning oli ühe hüppega mahajäetu juures.

"Ära tundsid, ära tundsid..." sosistas ta vaevatud loomale kõrva ning tõmbas

ta pea kaenlasse. "Lauk-lauguke, mis nad sinuga on teinud..." Kõvasti-kõvasti hoidis ta Laugu pead oma higise pluusi rinnal, sasis ja silitas ta karedat lakka. Ja millegipärast äkki hägunenud pilguga aimas Ruudi nägevast, et hobuse sametitest silmadest veeresid pisarad. — Olime tükk maad edasi jõudnud, kui tagapool lajatas üksik lask. Ruudi jõudis meile järele. Tal olid silmad punased. Öhtul ei söönud ta suutäitki, kaks päeva ei vaadatud kellelegi otsa. Kui talt midagi küsiti, siis ta ei vastanud või saatis küsija väga rumalate sõnadega kuhugi." (Juhan Peegel, "Tuli koduaknas", lk. 228)

1940.a. oli Eestis 215 500 hobust. Detsembris 1941 korraldatud põllumajandusloendus andis hobuste arvuks 163 100. Umbes veerand hobustest oli "langenud esimesel sõjasuvel". Täpselt nii nagu inimesed, üksikult või massimõrva ohvrina. Allpool toodud sündmusele on mitmes oma artiklis vihjanud teenekas Paldiski kodu-uuriija Lembit Odres. Järgneb artikkel ajalehest "Linna Teataja".

Meri ajab randa hobuste laipu.

Bolševikud koondasid taganemisel Paldiski ümbruse baaside piirkonda suure hulga kokkuröövitud hobuseid ja sõidukeid. Kuna nende äravedamiseks laevadega puudusid võimalused, siis bolševikud täitsid Stalini meeletu hävitamiskäsu. Tapeti hobuseid nii palju kui suudeti. Kuna aga aega tegutsemiseks oli vähe, mõtlesid punased välja uue "tapmissüsteemi". Hobustel seoti silmad kinni ja aeti siis karjade kaupa kõrgelt merekaldalt alla. Loomad kas kukkusid surnuks või surid siis piineldes saadud vigastustesse. Merre kukutati ka hulk autosid ja muid sõiduriistu. Nüüd on sügistormid kuhjanud randa suure hulga hobuste korjuseid, mis vajavad matmist. Padise vallavalitsus teatas Harju Maavalitsusele, et merekaldal Leetse asunduse lähedal on üle 200 hobusekorjuse. Harju Maavalitsus on juba astunudki samme korjuse matmise korraldamiseks.

Aga hobuste sõda ei lõppenud. Lisatud foto hobuste laadimisest vagunisse pärineb 1945.aastast, need hobused viidi Kuramaale suurt sõda lõpetama.

Linna Teataja 26.nov. 1941 lk.3

Liivi Uuet
arhivaar

UUSI RAAMATUID

Üheksa autorit kirjutavad metsavendluse lugu

Eesti Mälu Instituudi ja Eesti sõjamuuseumi koostöös on ilmunud koguteos „Metsavendlus: vastupanu Nõukogude okupatsioonivõimule”, mis kuulub sarja „Sõja ja rahu vahel”. Üheksa autori ühistööna valminud teos annab esimest korda koondülevaate Eesti metsavendluse ajaloost ja asetab selle okupeeritud Eesti laiemasse julgeolekupoliitilisse konteksti.

„Meie vastupanuvõitluse ajaloost huvitatu saab nüüd ühtselt käsitlusest ülevaate metsavendluse kujunemise eeldustest ja organiseerimistööst, Nõukogude okupatsioonivõimu aktsioonidest vastupanuvõitluse mahasurumiseks ja kodurinde toetusest ning metsavendade enese varjamise võtetest,“ ütles sarja peatoimetaja, Eesti Mälu Instituudi juhatuse liige Meelis Maripuu. Metsavendluse olemus on tema sõnul mitmetahuline: „Ühtset ja ammendavat metsavenna definitsiooni, mis lubaks otsustada inimese metsavennaks olemise või mitteolemise üle, pole suudetud varem sõnastada ning seda ei püüa ka äsjailmunud koguteose autorid.“

Koguteose koostamise eest vastutas Eesti sõjamuuseum ja väljaandmist korraldas Eesti Mälu Instituut. Raamat on sarja „Sõja ja rahu vahel” kaheksas köide ja kuulub ühtlasi ka Eesti sõjamuuseumi toimetiste sarja.

Sarja „Sõja ja rahu vahel” väljaandmise algatas 1999. aastal mittetulundusühing S-Keskus. Esimene köide, „Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani”, ilmus 2004. aastal, teine köide, „Esimene punane aasta: okupeeritud Eesti julgeolekupoliitiline olukord sõja alguseni”, 2010. aastal. Alates 2025. aastast avaldab sarja Eesti Mälu Instituut.

Eesti metsavendlust ja teise maailmasõja järgset vastupanuliikumist käsitleva ülevaatekoostamine algatati S-Keskuse ühe asutaja, Riigikogu liikme Eerik-Niiles Krossi initsiatiivil ning XIV Riigikogu Eesti metsavendluse traditsiooni hoidmise toetusrühma toel.

Raamatut esitleti 13. märtsil Tallinnas endises Patarei vanglas, kus Eesti Mälu Instituut avab 2027. aastal kommunistiohvrite mälestusmuuseumi.

Peatoimetaja: Meelis Maripuu
 Autorid: Peeter Kaasik, Pearu Kuusk, Tõnu-Andrus Tannberg, Meelis Saueauk, Mauri Kiudsoo, Kadi Kindma, Tiit Noormets, Valdur Ohmann, Martin Andreller
 Koostaja: Peeter Kaasik
 Toimetajad: Toomas Hiio, Meelis Saueauk
 Kujundaja: Arbo Tammiksaar

- Sarja „Eesti sõjaline ja julgeolekupoliitiline ajalugu 1939–1956” köited
- I. Eesti julgeolekupoliitika 1940. aastani (2004)
- II. Esimene punane aasta: okupeeritud Eesti julgeolekupoliitiline olukord sõja alguseni (2010)
- III. Suvesõda 1941
- IV. Saksa okupatsioon
- V. Eesti sõjamehed Teises maailmasõjas
- VI. 1944. aasta Eestis
- VII. Eesti NSV poliitiline süsteem 1944–1956
- VIII. Metsavennad: vastupanu Nõukogude võimule aastatel 1944–1958 (2026)
- IX. Eesti ja maailm
- X. Kokkuvõtlik köide

Fotod: Marko Poolamets

On sädet vaja vaid,
et alguse saaks tuli.
Siis sooja saavad kõik,
kes selle ümber olid.

KURT KATSER

Oleme Sulle tänulikud nende aastate eest, mil oled meid innustanud ja sütitanud tegutsema.

Hoiame seda tuld, mille hoidjaks oled Sina olnud ja jääd. Aitäh pühendumuse ja hoolivuse eest!

Soovime Sulle jätkuvat jõudu, sisemist rahu ja tervist, et saaksid veel olla valguseks ja teejuhiks.

Tänutundes Põlvamaa mementolased

Olev Kasak tähistas 100. sünnipäeva

Eesti Memento Ühingu liige Olev Kasak tähistas 16. aprillil oma 100. sünnipäeva. Laupäeval, 18. aprillil tulid seda sündmust tähistama lähedased, sõbrad ja saatusekaaslased.

Juubilaril elutee peegeldab paljude represseeritute saatust – 15-aastaselt küüditati ta Siberisse, kus veetis 16 pikka aastat. Tema isa hukati 1942. aastal kui omavalitsuse tegelane ja Vabadussõjast osavõtja. Katsumused ei murdunud Olevit, vaid kujundasid temast põhimõttekindla ja elutarga inimese. Vabadussõdalase pojana ei suuda ta leppida 1934. aasta riigipöördega, peale mida langesid vabaduse toonud inimesed tagakiusamiste ohvriteks. Aastakümnete jooksul on Kasak seisnud tervete eluviiside ja karskuse eest, olles eeskujuks nii oma põlvkonnale kui ka noorematele.

Pidulikult koosviibimisel olid õnnitlejate seas Võru linna Kaitseliidu, represseeritute ja vabadusvõitlejate esindused ja paljud sõbrad ja tuttavad. Meeleolu löid rahvatantsijad ning kõlasid muusikapalad, mis sidusid mineviku ja tänapäeva ühiseks mäluks. Päeva juhtis oma tuntud headuses Heiki Magnus.

Tänukõnes pöördus juubilar kokkutulnute poole lihtsa, kuid kaaluka sõnumiga: „Meie oleme näinud, mis juhtub, kui otsuseid teevad inimesed ilma selge mõistusega. Hoidkem oma riiki ja valigem seda juhtima karsked inimesed.“

Olev Kasaku sajandipikkune elutee on elav tunnistus sellest, et ka kõige raskemad ajad ei suuda murda inimest, kes hoiab kinni oma väärtustest ja usust paremasse homsesse.

Eesti Memento Liidu nimel andsin Olev Kasakule üle tänukivi!
Arnold Aljaste

TOIMETAJA VEERG

Head Memento Teataja lugejad!

Nagu ikka, alustan tänusõnadega kõigile, kes aitasid kaasa seekordse Teataja ilmumisele. Jälle on jäädvustatud killukesi Memento tegemistest, aga ka mäletamist väärivaid sõnavõtte, ajaloo jaoks tarvilist teavet ja muudki.

Pöörakem täna pilgu Memento algusaastate poole. Võtsin ette esimesed Memento Teatajad. Sügav lugupidamine lehe tollastele tegijatele Viljar Anskole, Ülo Ojatalule ja kogu toimetuskolleegiumile.

Oli väga huvitav süveneda meie organisatsiooni tegemistesse rohkem kui kolmkümmend aastat tagasi. Praeguseks oleme hoolega täitnud suurt osa oma põhikirjalistest eesmärkidest toimepandud repressioonide kohta info talletamisel ja mälestuste kogumisel ning hoidmisel. Pingutame selle nimel, et kõike seda järeltulevatele põlvvedele edasi anda.

Kui tänasel päeval oleme suuresti hõivatud Liidu siseste probleemide lahendamise ja represseeritute huvide kaitsmisel seadusesõna õige tõlgendamise taotlemisega, siis 1990. aastal oli Mementol tahtmist kaasa rääkida palju laiemas mastaabis. Esineti julgelt ja sirgeselgselt, nagu see nähtub järgnevast pöördumisest.

Aprillis 1990 - veel okupeeritud Eestis - ilmus neljaleheküljeline, 40 kopikat maksva Memento Teataja seitsmenda numbril esimesel leheküljel alljärgnev pöördumine.

NSV Liidu presidendile M. S. Gorbatšovile

NSV Liidu Ülemnõukogule

Leedu Vabariigi Ülemnõukogu esimehele V. Landsbergisele

Leedu Vabariigi Ülemnõukogule

Kümnete tuhandete praegu veel elavate Eestis nõukogude võimu poolt õigusvastaselt represseeritute nimel, meie sadade tuhandete laagrites ja asumisel hukkunud omaste ja saatusekaaslaste nimel teatame, et toetame kindlalt Leedu Vabariigi riikliku sõltumatuse taastamist.

Samal ajal avaldame otsustavat protesti sõjalise jõu demonstratiivse kasutamise juhtude vastu, mis solvavad suveräänse vabariigi väärikust.

Püüdlused asendada Brežnevi 1968-79 aastate tankisotsialism tänapäeval Gorbatšovi tankisotsialismiga viiksid vaid poliitilise ummikusse.

Boikoti ja desinformatsiooni üleolev taktika, mida üleliiduline võim rakendab Leedu suhtes, alandab eelkõige seda võimu ennast, sest rahvast on võimatu alandada.

Me oleme veendunud, et riigi juhtkonna ainus mõistlik käitumisviis Teise maailmasõja ajal annekteeritud Balti riikide suhtes on üldrahvalik patukahetuse ja viivitamatu läbirääkimiste alustamine kõigi vastastikuste pretensioonide ja probleemide väärikaks lahendamiseks. Läbirääkimiste põhitendents peaks olema suurem järeleandlikkus väiksema suhtes.

Ainult selline tee võiks viia ajaloolise õigluse taastamisele ja teatud määral kaasa aidata NSVL juhtkonna rehabiliteerimisele maailma avaliku arvamuse silmis.

EÖRL "Memento" Eestseisus
Tallinnas, 10. aprillil 1990. aastal

Kuigi eelneva põhjal oleks võinud ennustada Memento jõudmist poliitikaareenile, läks siiski teisiti. Tõsi küll, osalesime Rahvuslike Jõudude Koostöökojas ja mujalgi, kuid põhiliselt valisime oma teemale pühendumise. Sellega jätkamiseks soovin kõigile jaksu ja jõudu. Olgu tulemuseks paksem mälestusteraamat või lihtsalt mõni hästi informeeritud, aateline noor inimene - kõik on oluline!

Tervist ja päikselist kevadet, kohtumisi tähtpäevadel meie omaseks saanud paikades!

Memento ühendused õnnitlevad!

HARJUMAA

91
Aino Kask
Mart Kask
90
Tiia Vesker
85
Silvi Mägi
Rein Purje
Uno Sirel
75
Anne Emmus
Peep Leitmäe

HIIUMAA

80
Ado Martin
70
Lembit Elmi
Leili Joarand

JÄRVAMAA

94
Elvi Bluum
91
Ilmi Salm
90
Enn Salm

LÄÄNEMAA

80
Rein Viilmaa
75
Urve Valma
60
Piret Tutt

PÕLVAMAA

101
Lehte Rebaste
96
Aino Kuhi
Hedvig Sisask

93
Veera Kokk
92
Hele-Mall Liin
91
Helju Solna
90
Aare Birnbaum
85
Küllli-Hels Musting

PÄRNUMAA

100
Helmi Talviste
97
Helmut Aasamäe
96
Aare Vlassov
95
Ingrid Söber
94
Aino Säro
93
Ülo Kaldma

Linda Nurmik
Ilme-Ruth Rõuk
Aino Tõnismäe
92
Inge-Malle Ney
Hans Tilk
91
Ilse Juhansoo
Heino Kuntu
Aime-Helju Nakkurt
90
Aino Põldots
Lilli Tammel
85
Silvi Jensen
Laine Koger
Lembit Peetri

80
Jüri Mäesalu
Vello Viita
75
Tiiu Parve
70
Maiga Kass
Aleksander Tammet

RAKVERE

100
Velli Elete Tamm
90
Leida Lambur
Larete Sinai
80
Hilja Joonutis
75
Natella Videvik
70
Laine Treinson
Laine Känd

TARTUMAA

100
Olev Kasak
90
Jaan Haring
Kaarel Koitmets
Eldur Lõhmus
Taimi Raidma
Ülo Soome
Ene Tirmaste
85
Tiiu Grünvald
Aarne Jääger
Mall Seene
75
Ludmilla Jürisson
Maret Väljak
70
Virve Tuubel
Lanna Vassila

VILJANDIMAA

101
Salme Tiisler
99
Sigrid Maasep
Helgi Parik
97
Leili Riet
96
Lidia Öunapuu
94
Malle Tamme
Asta Ressaar
92
Linda Parik
Ants Sukk
91
Ants Lond
Vello Moks
Maimu Närripää
Helvi Viilip
90
Ivi Kasak
85
Aino Lestberg
Leili Liplap
Elina Murri
Aili Osi
Linda Soo
Liilia Viiding
Jüri Vollmann
80
Leida Reinujaan
75
Jaak Kunimägi
Lembit Laagus
Andres Nõmmik
70
Hele Tiiu

Õnnitleme südamest Memento juubilare! Kõigi ühenduste nimelised õnnesoovid ei jõudnud kahjuks sellesse Teatajasse. Avaldame need järgmises lehes.

Siber südames

Oma 44 eluaasta jooksul olen Siberis käinud 5 korda. Kirjutan lühidalt sellest, kuidas kõik nii läks ja miks ma Siberit igatsen.

Minu isa, Otu Jallai, kelle maine tee kahjuks lõppes möödunud aastal, küüditati koos emaga 1949. aastal. 90-ndadel pani isa kirja oma loo. Mina kasutasin seda koduloo uurimistöo materjalina. Ajalooõpetaja oli väga rahul, minust sai tema lemmik. Teismelisena oli mul keeruline selle loo raskust hoomata. Isa rääkis ja kirjutas ka sellest pigem seikluslikult, seal ju möödus tema noorusaeg. Tänu vanaema pingutustele oli isa noorusaeg tore.

Mida aastad edasi, seda tihedamini isa oma mõtetes Siberis oli. Viimastel eluaastatel ehk liigagi tihti (lähedaste vaatepunktist).

Ka mina mõtlen täna Siberi peale aegajalt, vist liiga tihti. Mõtlen, et kuidas neil seal küll läheb? Kuidas need tavalised toredad ja lahked kohalikud muutunud oludes hakkama saavad? Juba varem tundus nende elujärg väga kehvakene. Viimati käisin seal 2019. aastal. Oli juba sisse harjunud tsükkel käia Siberis vähemalt üle ühe suve. Ja siis enam ei saanud – tuli Covid, siis sõda. Kas läheb 10, 20 või 30 aastat, mil taas sinna minna julgeb?

Esimest korda käisin isaga Siberis 2012. Olin siis saanud 30 aastaseks ja mind oli see teema rohkem huvitama hakanud. Kus täpselt asub see müstiline Siber ja milline elu seal on? Mind paelus ka mõte sukeldumisest maailma sügavaimas järves Baikalis.

Lendasime augustikuus isaga Abakani, et käia tema Siberi kodukülas. Tegime Belõi-Jari kalmistule Altai rajooni maetud küüditatud eestlastele väikese mälestusmärgi, millel 83 nime (teadaolevat). Kohtusime isa klassikaaslastega, jalutasime kunagistel karjamaadel, piilusime koolimaja aknast sisse. Isa käis isegi külmas jõevees ujumas. „Olen jälle nagu noor,“ ütles ta.

Turistidena vaatasime veel üle Aasia keskpunkti Tõvas, Sajanogorski hüdroelektrijaama tammi, käisime Irkutskis ühel eesti poisil külas. Jõudsin Baikalis sukelduma ning matkasin Sajaanides ühte kenasse tippu (u 2000 m) – Пик Любви.

Järgmisel reisiril (2014) aitasime ühel toredal perekonnal leida üles nende sugulaste hauad. Ja siis saabus see hetk, mis ei unune mul iial. Perekond, kes oli jõudnud kaugele-kaugele Siberisse omaste haudadele, 60 aastat hiljem, laulis seal neljal häälil laulu „Ta lendab mesipuu poole“. See oli väga eriline hetk – sel hetkel tajusin ma Siberi tee-

Janeli ja Otu Jallai viimast korda Siberis. Krasnojarsk, 2019

konna põhjatut raskust ja igavest valu. Nii paljud elud said otsa, nii paljud elud said rikutud, nii paljud elud jäid alustamata – nii paljud põlvkonnad said sügava armi. See raskus ja valu elab meis edasi ja teeb meid targemaks ja tugevamaks. Kõik, kes on sealt saanud tagasi tulla ja taaskord uuesti elu alustanud – teile kuulub minu suur sügav austus. Ja kõik kes Siberimaa mulda on jäänud – teid ei unustata kunagi!

Oma viimasel reisiril (2019) kogesin palju rõõmustavaid taaskohtumisi, oli eriskummalisi kokkusattumisi ja kohtumisi ning väga palju leidmisrõõmu! Reisiseltskond oli vahva. Lisaks isale, kes oli siis juba 81-aastane, tuli koos meiega Siberit uudistama ka üks noor, Siberis sündinud Made. Käisime tema sünnikülas Balahtas ja ajasime juttu tema kodumajas elava härraga. Meil oli plaan lisaks Balahta rajooni mälestusmärgile teha ka Šarõpova ja Tuluni rajooni mälestusmärgid. Kaks esimest õnnestus.

Kolmanda mälestusmärgiga Tuluni rajoonis nii libedalt ei läinud. Seal oli vahetult enne meie saabumist olnud looduskatastroof. Tuluni läbiv jõgi oli tõusnud üle kallaste ja viinud endaga kaasa väga palju majapidamisi. Sellest veidi hiljem.

Balahtast suundusime Belõi-Jari, sest isa tahtis oma koduküla taas üle vaadata. Käisime ühte tema kooliõde vaatamas. Teised olid selleks ajaks kadunud. 2012-ndal aastal oli neid veel hulgi.

Suundusime Belõi-Jarist edasi Isõhskije Kopi külla. Isa oli saanud kontakti oma kooliaegse pruudi sugulasega. Läksime külla Svetlanale. Peremees oli just tulnud Abakani jõest püütud kaladega koju. Need praeti kiirelt ära. Küll oli maitsev! Minu isa kasvas ka just seal jõe ääres kalameheks. Talle oli see kindlasti kõige maitavam lõunasöök terves maailmas.

Edasi loe lk 24

Maailma kõige maitavam praekala. Isõhskije Kopi, 2019

Jutustasime mitu tundi ja vaatasime vanu albumeid. Isa oli Eestist toonud kaasa vanu fotosid Svetlana sugulastest, need pandi albumisse. Aed oli neil väga kena. Palju lilli ja peenrad ilusti rohitud. Miskit eestlaslikku oli seal aias. Svetlana ei jõudnud ära imestada, et kuidas me küll peale neid jubedusi, mis meie rahva vastu toime pandi, ikka hästi suhtume kohalikesse? Ja miks me seal Siberis käia tahame? Tõepoolest, miks?

Edasi viis meid rong Tuluni ja Irkutski poole. Looduskatastroofi tõttu soovitati tungivalt sinna regiooni üldse mitte reisisida. Meie hotellibroneering tühistati. Kuid selle mure me lahendasime jooksvalt Krasnojarskis olles. Muutsime algselt ostetud rongipileteid nii, et ei peaks ööbima Tulunis. Saabusime varahommikul ja hilisõhtul sõitsime edasi. Meil oli imepisike ajaaken, et käia ära Tulunist eemal asutavates Jevdokimova ja Petrovski küldes. Meil ei olnud ka mitte ühtegi transpordi kontakti, sest hotell meiega ei suhelnud, oli üleüldine kaos. Kõik olid mobiliseeritud katastroofi tagajärgede likvideerimisele. Tulun on küll rajooni keskus, kuid tegelikult on see väike alev, kus asub vaid kaks pisikest majutusasutust.

Minu plaan oli kohale jõudes leida taksojuht, kes meid aitaks. See plaan on alati töötanud. Kuna oli väga vähe aega ja kant tundmatu, siis nägin oma reisikaaslaste silmis kahtlusevarju. Kas me ikka jõuame kuhugi, leiame midagi? Kuid vahele segas saatus, kes saatis meie teele imelise Ljuba. Hilisõhtul Krasnojarskist Tuluni loksudes ilmus meie ette särtsakas Ljuba, kes oli kuulnud vagunisaatjalt, et välismaalased lähivad Tuluni?! Ljuba tuli asja uurima. Kui ta meie loo oli ära kuulnud, ütles ta, et oleme täiesti segased, et sellisel ajal Tuluni läheme ja et ta aitab meid! Ljuba oli viimased aastad elanud Ameerikas oma tütre juures, kuid tuli nüüd mõneks ajaks tagasi koju. Ta oli juba viis päeva selles rongis loksunud Tuluni poole ning kindlasti väga kurnatud. Kuid sellest hoolimata oli tal jaksu orgunnida meile jaama vastu oma eks-abikaasa, kes viis meid kõiki (5 inimest) tema koju. Jah, 5. Tuluni rongijaamas ootasid meid samal hommikul Irkutskist tulnud Kaja ja Toivo, et Petrovskis koos meiega haudu otsida.

Ljuba organiseeris meile giidiks sõbranna Nelli, tellis taksod ja saatis meid teele öeldes, et lõunaks teeb ta seljanka. Vot sellise Ljuba saatis meile saatus. Imeline naine!

Ju on minul juba aastatega välja kujunenud hea "nina" omade haudade leidmise peale. Suhteliselt kohe leidsin Jevdokimovas tuvastatava puuristi. Risti keskel oli

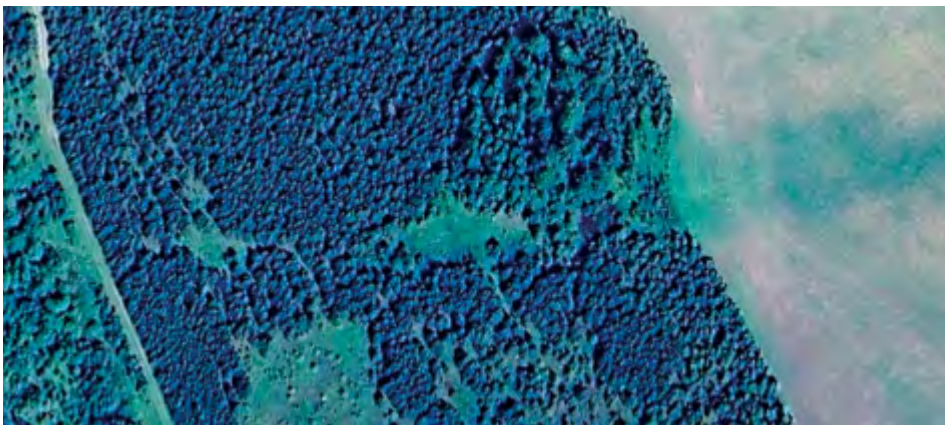
Madis Tiitsu rist. Jevdokimova, 2019

plaadike Madis Tiitsu nimega. Sellisest leiust ma isegi ei osanud unistada. See oli uskumatu leid, sest Madise vennapoeg oli minu vanemate töökaaslase Mati Tiitsu onu. Kas tõesti säilis see rist 67 aastat? Või oli keegi kunagi uue teinud? Sugulastel sellist infot pole.

Meil oli Eestist kaasa võetud veidi pühitsetud mulda. Panin telefonist mängima laulupeol salvestatud "Ta lendab mesipuu poole" ning puistasime igaüks kodumaa mulda sinna, kus oli rist. See oli eriline hetk! Madis Tiitsu kohta on mäletajad kirjutanud, et ta aitas mätta kõiki enne teda taevakarja läinud eestlasi. Lugenud neile viimseid sõnu teele kaasa.

Kui enne oli juttu minu kõige erilisemast hetkest Siberis, siis nüüd tuleb juttu kõige erilisemast paigast Siberis. See asub Irkutski oblastis, Tuluni rajoonis, Petrovski külas.

See on üks pisike eestlaste kalmistu. Petrovski küla eestlaste kalmistu peaks olema kõige suurem märtsiküüditatute matmispaik. Olen oma viie Siberi-reisi jooksul käinud läbi ligi poolsada surnuaeda, kus

Siit Google Maps'i aerofotolt on näha väike ümmargune kõrgema metsaga ala (keset pilti). Seal asubki see „Väike Võrumaa keset Siberit“.

küüditatud eestlasi puhkab. Petrovski küla kalmistu on neist kõigist oluliselt erinev.

Sinna on maetud üle 60 eestlase, peamiselt Võrumaa inimesed. 90-ndatel oli seda kalmistut käinud keegi regulaarselt korras-
tamas, aga nüüd ei käi seal küll enam keegi. See koht on jäänud mulle südame peale! Ka peale Covidit mõtlesin, et varsti saab sinna tagasi minna ja teha korrasustööd ning märgistada see asukoht. Nüüd on see lootus kadunud.

Sellest reisist ja Petrovskist olen veidi pikemalt kirjutatud raamatus „Meie lood, 3“ ja ka Lõuna Postimehes. Saab lugeda: lounapostimees.postimees.ee/7208612/vaike-voorumaa-keset-siberit

Sel õhtul Tuluni rongijaamas seistes oli kõigil tunne, et midagi uskumatut oli just juhtunud. Seisime vaikselt rongijaamas ja ei saanud sõnu suust. Kas see nüüd toimus unes või ilmsi? Alles varahommikul olime seisnud sealsamas ja arvanud, et ei jõua selles katastroofisegaduses mitte kuhugi. Kõik kulges pöörase kiirusega ja täpselt nii, nagu meil tarvis oli. Made võttis asja kokku sõnadega: "Õiget asja tehes juhtuvadki uskumatud asjad!"

Siber on saanud osaks minu identiteedist. Nagu heal lugejalgi! See oli osa minu isast. Eks seepärast jäängi alati Siberit igatsema. Muidugi on mul tema suhtes kahe-
tised tunded, eriti nüüd. Ka isa ütles, et iga rahvas väärib oma valitsejaid. Vahel tunnen, et ka mina mõtlen Siberile liiga palju. Õnneks on mul nüüd imearmas 2-aastane pojakene. Proovin olla temale sama vapper ja hea ema nagu oli minu vanaema. Ja proovin anda talle edasi võimalikult palju kõike seda, mida isa mulle õpetas – loodustarkused, vaatlemisoskus, kaugema pildi nägemine, kulgemise mõtestatus, positiivsus ja omamoodi huumorisoon.

Olen väga õnnelik, et mul oli just selline isa, koos Siberiga!